

Juridiska institutionen
Examensarbete 30 HP
Juristprogrammet höstterminen 2017

Skyddad men bortglömd

Om möjligheten till skolgång för barn i skyddat boende

Ina Sacko Nilsen

Handledare: Anna Gustafsson
Examinator: Therese Bäckman

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Innehållsförteckning

Förkortningar	2
1 Inledning.....	3
1.1 Bakgrund.....	3
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Material och metod.....	6
1.4 Barnrätt	9
1.5 Avgränsningar.....	11
1.6 Innehåll och disposition.....	13
2 Skolgången blir svår att säkerställa i praktiken.....	15
2.1 Kommuners och kvinnojourers arbete med barn som upplevt våld.....	15
2.2 Intervju med anställd på Kvinno- och tjejjouren Ada	17
3 Rätten till utbildning	20
3.1 Vilken typ av rättighet?	20
3.2 Rätten till utbildning enligt internationell rätt	22
3.2.1 Relationen mellan svensk och internationell rätt	22
3.2.2 FN-deklarationen	22
3.2.3 Barnkonventionen	23
3.2.4 EKMR.....	24
3.2.5 ICESCR	25
3.2.6 Förbud mot diskriminering.....	27
3.3 En grundlagsstadgad rättighet.....	28
3.4 Rätten till utbildning och skolplikt enligt Skoll.....	31
4 Kommunens ansvar.....	34
4.1 Kommunens ansvar som huvudman för skola.....	34
4.2 Kommunens ansvar för skolpliktsbevakning.....	36
4.3 Ett utökat ansvar?	37
4.4 Möjliga lösningar	39
4.4.1 Undervisning på HVB-hem	39
4.4.2 Fjärrundervisning	40
4.5 Avslutande reflektioner	41
5 Vårdnadshavarnas ansvar.....	43
5.1 Vårdnadshavarnas bestämmanderätt	43
5.2 Vårdnadshavarnas ansvar för skolplikt och rätten till utbildning	45
6 Skolpersonalens ansvar	48
7 Analys	50
7.1 Regleringens ändamålsenlighet.....	50
7.2 Framåtblickande analys	54
8 Slutsats	61
Källförteckning	62

Förkortningar

Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
CESCR	Committee on Economic, Social and Cultural Rights
Diskrimineringslagen	Diskrimineringslag (2008:567)
EKMR	Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (1994:1219)
Europadomstolen	Europadomstolen för mänskliga rättigheter
FB	Föräldrabalk (1949:381)
FN-deklarationen	FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna
HVB-hem	Hem för vård eller boende
ICESCR	Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter
IVO	Inspektionen för vård och omsorg
JO	Justitieombudsmannen
KL	Kommunallag 2017:725
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
OSL	Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)
RF	Regeringsform (1974:152)
Skolförordningen	Skolförordning (2011:185)
Skoll	Skollag (2010:800)
Skolverket	Statens skolverk
SoL	Socialtjänstlag (2001:453)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNESCO-konventionen	Unescos Konvention mot diskriminering inom undervisningen 1960

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Kvinnjourer har vittnat om ett allvarligt problem som uppstår för barn¹ som följer med sin förälder² till skyddat boende: de missar stora delar av sin skolgång.³ Trots lagstadgad skolplikt⁴ och en grundlagsskyddad rätt till utbildning⁵ är det vanligt att barn som bor i skyddat boende inte tar sig till skolan. Anledningarna kan vara allt från rädsla för att stöta på förövaren⁶ och utsättas för hot eller våld på väg till eller från skolan till den överhängande risken att barnets boende röjs genom att förövaren följer efter barnet hem. Denna uppsats behandlar frågan om huruvida rätten till utbildning tillgodoses för skolpliktiga barn i skyddat boende och vad kommuners, vårdnadshavares och skolpersonals ansvar innebär i relation till rättigheten.

I korthet kan följande ansvarsfördelning för skolpliktiga barns rätt till utbildning skisseras upp: *Det skolpliktiga barnet* ska närvara i all undervisning och ha giltiga skäl till frånvaro.⁷ *Skolans rektor* ska informera barnets vårdnadshavare vid ogiltig frånvaro.⁸ *Vårdnadshavarna* ska se till att barnet fullgör sin skolplikt.⁹ *Kommuner* har ett tredelat ansvar. De ska vara huvudmän för förskolor och skolor,¹⁰ genomföra utbildningen enligt SkolL:s bestämmelser,¹¹ samt inneha en slags tillsynsfunktion över att barn som inte går i kommunens förskola, grundskola eller grundsärskola på ett eller annat sätt får föreskriven utbildning.¹² Även *staten* ska vara huvudman för vissa skolformer.¹³ *Landstingen* får vara huvudmän för viss gymnasie- och

¹ varje människa under 18 år betraktas som barn enligt Barnkonventionens definition i art. 1.

² Utgångspunkten i uppsatsen är att barnets föräldrar också är barnets vårdnadshavare. Se FB 6:2 st. 1.

³ Se exempelvis Sveriges Radio, *Svårt för barn på kvinnojourer att fullfölja skolan* från 2013-01-16. <http://sverigesradio.se/sida/art.aspx?programid=103&art=5408904> hämtad 2018-02-18.

⁴ SkolL 7:2.

⁵ RF 2:18.

⁶ Personen som barnet lever under skydd från.

⁷ SkolL 7:17 st. 1.

⁸ SkolL 7:17 st. 4.

⁹ SkolL 7:20.

¹⁰ förskola, förskoleklass, grundskola, grundsärskola, gymnasieskola, gymnasiesärskola, kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna och fritidshem, SkolL 2:2.

¹¹ SkolL 2:8.

¹² SkolL 7:21.

¹³ Specialskola och sameskola samt förskoleklass och fritidshem vid en skolenhet med specialskola eller sameskola, SkolL 2:4.

vuxenutbildning.¹⁴ Det är även tillåtet för *privata aktörer* att efter ansökan och godkännande vara huvudmän för vissa skolformer.¹⁵

Det har i flera undersökningar framkommit att många kommuner inte har några rutiner för att säkra skolgången för barn i skyddat boende. Enligt Socialstyrelsens siffror från 2017 har endast 14 av Sveriges kommuner eller stadsdelar¹⁶ en aktuell rutin för att säkra skolgången för barn i skyddat boende.¹⁷ Svarsfrekvensen i undersökningen var i denna fråga 93 % av de 316 tillfrågade kommunerna och stadsdelarna.¹⁸ I en undersökning av Unizon¹⁹ där 148 kommuner hade svarat uppgav 8 av 10 att de saknade en rutin för att säkerställa skolgången för barn i skyddat boende.²⁰ Socialstyrelsen har påtalat vikten av skolgång för barn i skyddat boende, med tanke på den turbulens som kan uppstå i livet i samband med att de ofta under kaotiska former har behövt fly hemifrån. Skolan kan då vara en plats där barnet får bibehålla någon form av kontinuitet och normalitet i vardagen.²¹

IVO bedömde efter en nationell tillsyn²² att bland annat kommunerna behövde bli bättre på att uppmärksamma och utreda barns behov, samt att rutiner behövde införas eller förbättras för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld.²³ Förutom att det förekom att medföljande barn inte alls utreddes eller fick egna stödinsatser, framkom att det fanns barn som hade vistats i kvinnojourers skyddade boenden i flera månader utan att ha en fungerande skolgång.²⁴

¹⁴ Gymnasieskola, gymnasiesärskola, kommunal vuxenutbildning och särskild utbildning för vuxna, SkolL 2:3.

¹⁵ förskola, förskoleklass, grundskola, grundsärskola, gymnasieskola, gymnasiesärskola och fritidshem, SkolL 2:5.

¹⁶ I storstadsområdena Stockholm, Göteborg och Malmö svarade stadsdelar eller stadsområden för sig själva.

¹⁷ Socialstyrelsen – öppna jämförelser 2017 Våld i nära relationer och Socialstyrelsen - öppna jämförelser 2017 Våld i nära relationer, guide för att tolka resultaten, s. 35-36.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ En sammanslutning av 130 kvinnojourer, tjejjourer och andra stödverksamheter.

²⁰ Unizon (2017) s. 25-26.

²¹ Socialstyrelsen, *Fristad från våld* (2013) s. 41.

²² Tillsynen påbörjades av socialstyrelsen och avslutades av IVO.

²³ IVO *Våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Slutrapport från en nationell tillsyn 2012-2013* (2014) s. 8.

²⁴ IVO (2014) s. 41 & 57.

Regeringen initierade i november 2016 en utredning som fick namnet *Utredningen för ett stärkt barnperspektiv för barn i skyddat boende*.²⁵ Betänkandet *Ett fönster av möjligheter – stärkt barnperspektiv för barn i skyddat boende*²⁶ färdigställdes under arbetet med förevarande uppsats och överlämnades till regeringen den 15 januari 2018. Betänkandet innehåller förslag på hur barns ställning under vistelsen i skyddat boende kan stärkas, bland annat genom att barns rätt till skolgång ska säkerställas.²⁷ Ändringarna föreslås träda i kraft 1 juli 2019.²⁸

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att kartlägga det ansvar kommuner, skolpersonal och vårdnadshavare har i relation till rätten till utbildning enligt RF 2:18 för skolpliktiga barn i skyddat boende. Vidare är syftet med uppsatsen att utifrån ett barnrättsperspektiv analysera om regleringen kring rätten till utbildning är ändamålsenligt utformad för att säkerställa skolgången för barn i skyddat boende. Ett tredje syfte med uppsatsen är att undersöka om möjligheten till skolgång för barn i skyddat boende kan komma att förbättras med anledning av vissa i SOU 2017:112 föreslagna lagändringar.

För att uppfylla syftet utgår uppsatsen från följande frågeställningar:

Vad innebär rätten till utbildning enligt internationell och nationell rätt?

Vad innebär ansvaret som kommuner har i förhållande till rätten till utbildning för barn i skyddat boende?

Vad innebär vårdnadshavarnas ansvar för skolpliktens fullgörande och rätten till utbildning?

²⁵ Kommittédirektiv 2016:99 Ett stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende.

²⁶ SOU 2017:112.

²⁷ *Ibid.*, s. 19.

²⁸ *Ibid.* s. 30.

Hur påverkar vårdnadshavarnas gemensamma bestämmanderätt enligt FB 6:11 och 6:13 möjligheten till skolgång för barn i skyddat boende?

Vad har skolpersonalen för ansvar i relation till säkerställandet av skolgången för barn i skyddat boende?

Är regleringen kring rätten till utbildning ändamålsenligt utformad för att kunna säkerställa skolgången för barn i skyddat boende?

Hur kan möjligheten till skolgång för barn i skyddat boende förändras med anledning av de lagförslag på området som förts fram i SOU 2017:112?

1.3 Material och metod

Materialet som används i denna uppsats hör delvis till de så kallade traditionella rättskällorna i vilka inkluderas lagstiftning, förarbeten, praxis och doktrin²⁹ och delvis av material som faller utanför de traditionella rättskällorna i form av vägledningar, rapporter och allmänna råd från myndigheter.

Lagar, framförallt SkoL och FB, tolkas i uppsatsen till stor del med hjälp av sina förarbeten. Detta har skett som ett led i att avgöra vad ändamålet med reglerna om rätt till utbildning är, samt kommuners, skolpersonals och vårdnadshavares ansvar i relation till den. Även syftet med reglerna om skolplikt och huvudmannaskap för skola undersöks med hjälp av förarbeten. Vissa statliga utredningar som föreslagit att rätten till utbildning införs i grundlag används som material för att söka svar på ändamålet med en grundlagsstadgad rätt till utbildning. Förutom att söka svar på hur regleringen ser ut och avsikterna med den har lagar och förarbeten använts för att undersöka vad som *inte* reglerats för att synliggöra brister i lagstiftningen. Bland annat regler i FB och SoL med tillhörande förarbeten används på detta vis. Den statliga utredningen SOU 2017:112 används som underlag i analysen av hur möjligheten till skolgång för barn i skyddat boende kan förändras i framtiden.

²⁹ Kleineman, Jan, "Rättsdogmatisk Metod," i *Juridisk Metodlära* (2013) red. Fredric Korling & Mauro Zamboni, s. 21.

Vad gäller praxis finns inga vägledande avgöranden i svenska domstolar som är direkt applicerbara på den problemformulering som uppsatsen har. JO har emellertid prövat frågan om rätt till utbildning för barn i liknande situationer som den för barn i skyddat boende. Vissa JO-beslut ingår därför i materialet. Även viss praxis från Europadomstolen som behandlar frågor om rätten till utbildning används i uppsatsen.

En betydande del doktrin utgör del i materialet och har använts för att tolka och systematisera olika aktörers ansvar i relation till rätten till utbildning, eftersom doktrinen ger en god överblick av rättsläget. Som framgår av syftet med uppsatsen har den en barnrättslig utgångspunkt.³⁰ Doktrinen har även använts för att ge en överblick i barnrättslig forskning och frågor om barns rättigheter.

Även internationella rättskällor utgör en del av materialet. Ett antal internationella konventioner innehållande rätten till utbildning används som material eftersom Sverige genom att ansluta sig till dessa konventioner ämnar tillgodose de krav som uppställs i dem. Till hjälp med att tolka de internationella rättskällorna har lagkommentarer från olika internationella kommittéer kopplade till konventionerna använts, eftersom de ger vägledning kring vad rätten till utbildning enligt konventionerna innebär.

Metoden som används i uppsatsen kan kallas rättsvetenskaplig eftersom den inkluderar både rättsdogmatisk metod, där de traditionella rättskällorna lag, förarbeten, praxis och doktrin tolkas för att utröna ”gällande rätt”³¹ och mer analytiska inslag vilka innebär en kritik av ”gällande rätt”.³² Tolkningen av rättskällorna innehåller en abstrakt och en mer konkret del, där den abstrakta delen innebär att förklara och avgöra om en norm är relevant och tillämplig i ett visst sammanhang och där den konkreta delen handlar om att tillämpa den aktuella normens rekvisit på omständigheterna i en särskild situation.³³ I denna uppsats kommer de normer som är

³⁰ Innebörden av detta utvecklas i nedanstående avsnitt 1.4.

³¹ Något som normalt sett ingår i rättsdogmatisk metod, se Kleineman, i *Juridisk Metodlära* (2013) s. 29-37.

³² Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap För Uppsatsförfattare : Ämne, Material, Metod Och Argumentation* (2015) s. 39-42.

³³ Kleineman, i *Juridisk Metodlära* (2013) s. 29.

relevanta för att avgöra vad rätten till utbildning och ansvaret för densamme innebär att förklaras, vilket utgör del i den abstrakta bedömningen. Även mer konkret tillämpning kommer att genomföras, i och med att dessa normer appliceras på situationen för barn i skyddat boende, vilket utgör en särskild situation.

Till rättsvetenskaplig metod räknas fler tillvägagångssätt för att analysera rätten än att endast tolka de traditionella rättskällorna.³⁴ Eftersom situationen för barn i skyddade boenden är i princip oreglerad har material som faller utanför de traditionella rättskällorna fått användas. Detta är dessutom något som är vanligt förekommande i barnrättslig forskning.³⁵ Materialet som faller utanför de traditionella rättskällorna utgörs av allmänna råd och rättsliga vägledningar från Skolverket, vilka har tolkat rätten till utbildning och publicerat vägledande dokument om hur den kan tillgodoses. Vidare används vägledningen *Fristad från våld* från Socialstyrelsen eftersom den tillför klarhet i vad som menas med skyddade boenden. Även rapporter från IVO och Skolinspektionen används då de påvisar faktiska förhållanden för bland andra barn i skyddat boende. Detta material har varit till hjälp med att uppfylla syftet att analysera huruvida reglerna om rätten till utbildning är ändamålsenligt utformade för barn i skyddat boende. Så har skett genom att materialet ger upplysningar om hur regleringen kring skolgången för barn i skyddat boende implementeras, eftersom de traditionella rättskällorna i så liten utsträckning behandlar situationen för dessa barn.

Även en sammanfattning av en intervju som genomförts med en anställd på Kvinno- och tjejjouren Ada utgör del i materialet, med avsikten att ge en inblick i den komplexa situation som uppstår gällande skolgången för barn i skyddat boende. Av tystnadspliktsskäl har ingen bilaga med transkribering av intervjun kunnat inkluderas i uppsatsens material. Det får således förtydligas att intervjun inte gör anspråk på att beskriva empiriskt underbyggd fakta, utan avsikten är att förmedla en bild till läsaren av hur problemet som uppsatsen behandlar kan upplevas i praktiken. Visst material som behandlar våld i nära relationer och kvinnojourers arbete med barn används även i syfte att förmedla förståelse för situationen för barn i skyddat boende.

³⁴ Sandgren (2015) s. 42.

³⁵ Kaldal, Anna, "Parallella Processer : En Rättsvetenskaplig Studie Av Riskbedömningar I Vårdnads- Och Lvu-Mål" (Diss Stockholm Stockholms universitet, 2010, Jure Förlag,, 2010), s. 32-24.

1.4 Barnrätt

I detta avsnitt presenteras de barnrättsliga utgångspunkter som uppsatsen vilar på. Utvecklingen av den svenska barnrätten har tagit avstamp i faktumet att barns villkor inom juridiken traditionellt sett har varit präglade av vuxnas legala relationer snarare än barns egna. Barnrättsjurister försöker ändra barns förhållanden genom att stärka deras ställning som rättssubjekt med egna rättigheter och arbeta för att barns intressen ska vara avgörande i bedömningar som rör deras tillvaro.³⁶ Eftersom såväl kommuners som skolpersonals och vårdnadshavares ansvar i relation till rätten till utbildning berörs i denna uppsats aktualiseras både civilrättsliga och offentligrättsliga frågeställningar, något som är karaktäristiskt för barnrätten.³⁷ Större delen i denna uppsats utgörs emellertid av offentlig rätt och då avses framförallt utredningen av vad rätten till utbildning innebär och hur det allmännas ansvar för att tillgodose denna rätt regleras.³⁸ Även vårdnadshavare tillskrivs dock ett visst ansvar för barns skolgång, genom att de ska sörja för barns utbildning och tillse att de fullgör sin skolplikt.³⁹ Vidare har den rätt som tillfaller vårdnadshavare att bestämma i angelägenheter som rör barnets personliga förhållanden relevans i uppsatsen, eftersom den påverkar möjligheten för barn som lever under skydd att byta skola.⁴⁰ I dessa delar berörs således även civilrättsliga frågeställningar.

Det kan sägas att det finns två dominerande perspektiv inom barnrätten. Det ena utgår från barns autonomi och inom detta perspektiv strävar man efter att barn i så stor utsträckning som möjligt ska ha inflytande och bestämmanderätt över sina egna liv och på så vis ses som självständiga individer. Det andra perspektivet utgår från barns beroende av vuxna, då de är i behov av omvårdnad och skydd av (och från) vuxna, ett behov som minskar i takt med barnets utveckling.⁴¹

Michael D.A. Freeman, forskare inom bland annat barns rättigheter i Storbritannien, ställer sig kritisk till att se på möjligheterna att skydda barn kontra autonomi som motsatser, utan menar istället att man för att ta barns rättigheter på allvar måste ta

³⁶ Schiratzki, Johanna, *Barnrättens Grunder* (2017) s. 17-18.

³⁷ *Ibid.*, s. 22-23.

³⁸ I internationella konventioner och RF 2:18.

³⁹ Se SkoLL 7:20 och FB 6:2 st. 2.

⁴⁰ Se FB 6:11 jfr 6:13.

⁴¹ Schiratzki (2017) s. 43-45.

hänsyn till såväl deras behov av skydd som deras självständighet.⁴² Professorn inom barnrätt Johanna Schiratzki menar emellertid att skyddsbehovet utgör en viktigare grund för att barn ska tillerkännas rättigheter. Enligt Schiratzki skulle barns rättigheter urholkas om de var beroende av barnens förmåga att uttrycka sin vilja, eftersom exempelvis mindre barn saknar förmågan att uttrycka sina önskningar.⁴³ Att barn ibland saknar kapacitet att själva förverkliga eller utkräva sina rättigheter används nämligen av vissa som argument mot att barn över huvud taget ska tillerkännas rättigheter.⁴⁴ Schiratzki menar att barns rättigheter fyller ett annat syfte, nämligen att skydda barns intressen och deras position i samhället. Schiratzki för fram hur införandet av barns rättigheter har haft ett nära samband med att barn farit illa.⁴⁵ Skyddsintresset kan ur den synpunkten ses som det starkaste incitamentet för att tillerkänna barn rättigheter och det blir samhällets och vuxnas skyldighet att uppfylla de i lag angivna rättigheterna.

I förevarande uppsats kommer tyngdpunkten ligga på barns behov av rättigheter av skyddsskäl. Till skillnad från vad som behandlas i denna uppsats, är det framförallt när frågor om barns rätt att komma till tals och barns rättshandlingsförmåga som autonomibegreppet får relevans.⁴⁶ Själva utgångspunkten för barn i skyddat boende kan sägas vara att de är i behov av samhällets skydd. Det skyddet borde rimligen vara allomfattande och inbegripa alla aspekter av barns rättigheter. Det är möjligt att argumentera för att autonomibegreppet är viktigt i detta sammanhang, och att det i sådana fall är bristande autonomi som är roten till att barn inte kan utkräva sin rätt till utbildning. Emellertid har barnet normalt sett följt med sin ena förälder till boendet, utan att själv vara delaktig i beslutet utan som en akut åtgärd till följd av att barnet upplevt våld. Det är kanske just för barn i denna typ av utsatta situationer som samhället och vuxna bör kliva in och ta den omvårdande och skyddande roll som skyddsperspektivet inom barnrätten förespråkar.

⁴² Freeman, M.D.A., *Taking Children'S Rights Seriously* (1987) s. 310-311.

⁴³ Schiratzki (2017) s. 44.

⁴⁴ Schiratzki, Johanna, *Barnets Bästa I Ett Mångkulturellt Sverige : En Rättsvetenskaplig Undersökning* (2005) s. 42.

⁴⁵ *Ibid.*, s. 42-44.

⁴⁶ Schiratzki (2017) s. 43-45.

Vad gäller barn som rättighetsbärare har Freeman utvecklat Ronald Dworkins klassiska teori om hur rättigheter trumfar övriga nyttoöverväganden och applicerat den på barn som rättighetsbärare. Freeman tar upp hur barn historiskt sett har betraktats snarare som egendom än individer med egna rättighetsanspråk. Diskursen om barn i rättsliga sammanhang har enligt Freeman också till stor del handlat om barn som brottsoffer snarare än som individer. Freeman menar att för att barn verkligen ska erkännas som rättighetsbärare krävs mer än bara lagstadgade rättigheter för barn; rättigheterna måste även implementeras för att få önskvärd verkan.⁴⁷

När det kommer till vårdnadsfrågor kan relationen mellan barn och deras vårdnadshavare sägas ha en inre och en yttre dimension. Med den inre dimensionen menas vårdnadshavarnas respektive handlingsutrymme i relation till barnet och med den yttre avses det allmänna påverkan på och begränsning av vårdnadsansvaret med anledning av framförallt barnets grundläggande fri- och rättigheter.⁴⁸ Som vårdnadshavare har man rätt att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter.⁴⁹ Emellertid är själva skolplikten något som inskränker vårdnadshavarnas bestämmanderätt, eftersom den innebär en skyldighet att låta barnet tillägna sig viss utbildning. Detta är ett exempel på den yttre dimensionen av vårdnadshavandeskapet, där samhället har inskränkt vårdnadshavarnas inflytande till fördel för barns rätt till utbildning. Både den inre dimensionen, som här utgörs av bestämmanderätten för vårdnadshavarna och den yttre dimensionen, i form av skolplikten och frågan om vårdnadshavarnas handlingsutrymme ytterligare kan begränsas aktualiseras i denna uppsats.

1.5 Avgränsningar

Något som framgår av syftesformuleringen är att endast rätten till utbildning för skolpliktiga barn behandlas i uppsatsen. Rätten till utbildning för exempelvis EU-medborgare eller barn som saknar uppehållstillstånd i Sverige, vilka har rätt till utbildning men inte någon motsvarande skolplikt,⁵⁰ kommer således inte att

⁴⁷ Freeman (1987) s. 307-309.

⁴⁸ Schiratzki, Johanna, *Föräldraansvar I Välfärdsrätten : Om Vårdnad, Vårdnadstvister Och Barnskydd* (2013) s. 44. I framställningen benämns detta som vårdnadens inre och yttre gränser.

⁴⁹ Enligt FB 6:11.

⁵⁰ Se Skoll 7:2 st. 3 jfr 29:2.

behandlas. Av detta följer att varken rätten till utbildning i EU:s rättighetsstadga eller EU:s sociala stadga ingår i utredningens material.

Som framgår av avsnitt 1.1 kan flera aktörer vara huvudmän för olika skolformer. Av platsskäl begränsas emellertid denna uppsats till att behandla kommuners ansvar som huvudmän för grundskola. Statens, landstingens och enskildas ansvar som huvudmän behandlas således inte i uppsatsen. Vidare har skolplikten tidigare lagts till det år då barnet fyller 6 i stället för 7 år, i och med en lagändring som trädde i kraft 1 januari 2018. 6-åriga barn har således numera en plikt att gå i förskola.⁵¹ Eftersom syftet med förskolan skiljer sig från syftet med resterande grundskoleutbildning, kommer dock situationen för barn i förskoleåldern att lämnas utanför uppsatsens omfång.⁵²

Vad gäller grundsärskolan är merparten av argumenten som används om rätten till utbildning och skolplikt i grundskola applicerbara även på denna skolform. Emellertid innehåller reglerna i SkoL 11 kap. vissa särskilda regler om mottagande i annan kommuns grundsärskola, och syftet med grundsärskolan enligt SkoL 11:2 skiljer sig något från det för grundskola. Av platsskäl och för att undvika begreppsförvirring har jag således inte behandlat grundsärskolor i uppsatsen. Men detta hindrar inte den som är intresserad från att dra slutsatser om rättsläget för grundsärskolor i de delar reglerna i SkoL 10 kap. (om grundskolan) och 11 kap. (om grundsärskolan) är samstämmiga.

Rätten till skolskjuts⁵³ är relevant i relation till barns möjlighet att ta sig till skolan när de bor i skyddat boende, på grund av att det i vissa fall är själva transportsträckan till och från skolan som är otrygg för barnet. Skolskjutsen underlättar för barnet att gå i skola under tiden i skyddat boende. För att begränsa uppsatsens omfång kommer emellertid möjligheten till skolskjuts inte att behandlas i uppsatsen.

Principen om *barnets bästa* är en viktig komponent vid barnrättsliga frågeställningar. Dock kan begreppet barnets bästa sägas vara ett vidare begrepp än barnets rättigheter.⁵⁴ Uppsatsen kommer fokusera på frågan om utbildning som en

⁵¹ Enligt SkoL 7:10.

⁵² Se mer om förskolans syfte i SkoL 8:1.

⁵³ Enligt SkoL 10:32-33.

⁵⁴ Schiratzki (2017) s. 49-50.

grundläggande *rättighet* och överväganden om huruvida skolgång för ett barn i skyddat boende är till *barnets bästa* lämnas således utanför uppsatsens omfång.

Av såväl EKMR:s som FN-deklarationens definitioner av rätten till utbildning framgår att rätten till utbildning är sammankopplad med rätten för vårdnadshavare eller föräldrar att bestämma filosofisk eller religiös inriktning på sina barns utbildning.⁵⁵ Det finns exempel på när svensk domstol prövat om en elev kunnat undantas undervisning på grund av religiösa skäl.⁵⁶ Denna diskussion kommer trots att den utgör en betydande del av rätten till utbildning att lämnas utanför denna framställning, eftersom det är själva tillgången till utbildning och inte undervisningens innehåll som är av intresse i uppsatsen.

1.6 Innehåll och disposition

Barn i skyddat boende berörs i mycket liten utsträckning inom juridiken. För att underlätta förståelsen för uppsatsens innehåll finns i avsnitt 2.1 en överblick av vissa för ämnet centrala begrepp. Vidare redogörs i avsnittet för kommuners och kvinnojourers arbete med barn som upplevt våld av och/eller mot närstående. I avsnitt 2.2 återfinns en sammanfattning av den intervju som genomförts med en anställd på kvinnojour, som ämnar ge en bild av hur problematiken upplevs i praktiken.

Uppsatsens avsnitt 3-6 är indelade utifrån de frågeställningar som formulerades i avsnitt 1.2. Frågan om *vad rätten till utbildning innebär enligt svensk och internationell rätt* besvaras i avsnitt 3. I avsnitt 3.1 diskuteras hur rätten till utbildning kan klassificeras och avsnitten 3.2-4 utgör en framställning av vad internationella och svenska rättskällor stadgar om rätten till utbildning och dess ändamål.

Frågan om *innebörden av kommunens ansvar i relation till rätten till utbildning för barn i skyddat boende* behandlas i avsnitt 4. Där förklaras hur kommunens ansvar utgörs såväl av en plikt att vara huvudman för skola som ett ansvar för

⁵⁵ Se EKMR första tilläggsprotokollet art. 2 och FN-deklarationen art. 26 p. 3.

⁵⁶ Se exempelvis Kammarrätten i Sundsvall, mål nr 1492-12, där det prövades om en elev kunde undantas från ämnet idrott och hälsa på grund av religiösa skäl.

skolpliktsbevakning. Vidare undersöks hur långt kommunens ansvar som huvudman för skolan sträcker sig, genom att en jämförelse görs med kommunens ansvar för att hålla undervisning för barn som vårdas på sjukhus eller liknande institutioner. I avsnitt 4.4 framställs exempel på hur lagstiftningen eller förordningar har utformats för att tillgodose rätten till utbildning för barn som exempelvis bor i HVB-hem⁵⁷.

Frågorna om *hur vårdnadshavarnas gemensamma bestämmanderätt påverkar möjligheten till skolgång om barnet bor i skyddat boende och innebörden av vårdnadshavarnas ansvar i relation till rätten till utbildning och skolplikt* återfinns i avsnitt 5 om vårdnadshavarnas ansvar.

Skolpersonalens ansvar i relation till säkerställandet av skolgång för barn i skyddat boende diskuteras avsnitt 6 och behandlar frågan om rektorers skyldighet att inhämta båda vårdnadshavarnas samtycke innan en elev bereds plats i skolan.

Därefter diskuteras *huruvida regleringen om rätten till utbildning är ändamålsenligt utformad för att kunna tillgodose rätten till utbildning för barn på skyddat boende och hur detta kan komma att förändras i med anledning av föreslagna lagändringar i SOU 2017:112* i uppsatsens analysdel i avsnitt 7.

De slutsatser som kan dras av vad som framkommit i uppsatsen tas upp i det avslutande avsnittet 8.

⁵⁷ Hem för vård eller boende.

2 Skolgången blir svår att säkerställa i praktiken

2.1 Kommuners och kvinnojourers arbete med barn som upplevt våld

Våld i nära relationer förstås i denna uppsats som processer snarare än isolerade händelser.⁵⁸ I dessa processer ingår olika typer av nedbrytande beteende vilka ofta innehåller tydliga element av makt och kontrollutövande från förövaren.⁵⁹ Enligt en kartläggning från 2011 är risken 10 gånger högre för barn att utsättas för våld om det förekommer våld mellan vuxna i familjen jämfört med om det inte förekommer våld mellan vuxna.⁶⁰ Såväl barn som utsätts för våld och barn som bevittnar våld av och/eller mot närstående ses i denna framställning som offer för brott⁶¹ och inkluderas i benämningen *barn som upplevt våld*. I begreppet *våld* inkluderar jag fysiskt, psykiskt och sexuellt våld samt hot om våld.

Brå räknar med att minst 150000 barn i Sverige år 2012 bodde i hushåll där det förekom våld och att 65000 barn bodde i hushåll där våldet var återkommande.⁶² Det saknas officiell statistik på hur många barn som lever i skyddat boende, men i en enkätundersökning från Socialstyrelsen framkom att det bodde lika många barn som vuxna i skyddat boende och att det rörde sig om 1865 barn mellan 1 maj 2015 och 30 april 2016.⁶³

Kommunerna har genom sina socialnämnder ett i SoL 5:1 utpekat ansvar för att arbeta mot att barn far illa. Även SoL 5:11 är av intresse, eftersom den stadgar att kommunen särskilt ska ge stöd åt barn som upplevt våld. Paragrafen reglerar socialnämnders skyldighet att stödja brottsoffer. I paragrafens tredje stycke anges att barn som utsatts för brott ska få det stöd och den hjälp som barnet behöver. I sista stycket uttrycks att socialnämnden särskilt ska beakta att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående ska likställas med brottsoffer. Syftet med att

⁵⁸ Lundgren, Eva & Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, *Våldets Normaliseringsprocess* (2004)

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Janson, Staffan et al., *Kroppslig Bestraffning Och Annan Kränkning Av Barn I Sverige : En Nationell Kartläggning 2011* (2011) s. 120.

⁶¹ I likhet med hur socialnämnden enligt SoL 5:11 st. 4 ska betrakta barn som bevittnat våld av eller mot närstående.

⁶² Brå, *Brott i nära relationer. En nationell kartläggning* (2014) s. 9.

⁶³ Socialstyrelsen (2016) *Kvalitet i skyddat boende* s. 37.

införa det sistnämnda var att tydliggöra hur socialtjänsten ansvarar även för barn som varit vittnen till våld mellan vuxna.⁶⁴

Socialstyrelsen råder i SOSFS 2014:4 socialnämnderna att erbjuda våldsutsatta skyddat boende. Förutom av kommunen anordnade skyddade boenden är det i praktiken till störst del ideella organisationer i form av kvinnojourer som tillhandahåller dem. Socialnämndens roll blir ofta att placera stödsökande på de boenden som finns att tillgå inom ideell sektor. Socialstyrelsen räknar med att 71 % av alla skyddade boenden drivs av ideella aktörer.⁶⁵ Socialnämnden får inte endast hänvisa den enskilde till ideella aktörer, något som fastslogs i RÅ 2007 ref 43. Däremot kan nämnden i enlighet med KL 3:12 och SoL 2:5 genom avtal överlämna uppgifter som åligger kommunen inom socialtjänstens område. Nämnden har då ansvar för att bedöma huruvida frivilligorganisationen är bäst lämpad att genomföra insatsen.⁶⁶ I den mån det skyddade boendet genomför socialtjänstinsatser, föreligger dokumentationsplikt enligt SoL 11:5 jfr 7:3 och 13:1 p. 2. Det skyddade boendet ska således dokumentera genomförandet av de insatser som socialnämnden beslutat om.⁶⁷

Termen *skyddat boende* är ingen juridiskt definierad term, utan används för att beskriva vistelsen för de som söker skydd undan våld i nära relationer. Socialstyrelsen har gett boendeformen följande definition:

”Boendeinrättning som tillhandahåller platser för heldygnsvistelse avsedda för personer som behöver insatser i form av skydd mot hot, våld eller andra övergrepp tillsammans med andra relevanta insatser.”⁶⁸

Ett skyddat boende har till syfte att skydda från hot och våld. Socialstyrelsen har i sina allmänna råd rekommenderat att barn tillåts medfölja till skyddat boende samt att personalen där har kunskaper om barns behov.⁶⁹ Trots detta har barn i skyddat boende inte några egna biståndsbeslut om boendeplacering.⁷⁰ Däremot har socialnämnden ett

⁶⁴ Prop. 2005/06:166 s. 37.

⁶⁵ Socialstyrelsen (2013) s. 16.

⁶⁶ Prop. 2006/07:38 s. 12.

⁶⁷ Se mer om innebörden av dokumentationsplikt i SoL 11:5.

⁶⁸ Socialstyrelsen (2013) s. 11.

⁶⁹ Se 7:2 SOSFS 2014:4

⁷⁰ IVO (2014) s. 56-57.

ansvar i SoL 11:1-1a för att se till att en barnavårdsutredning genomförs skyndsamt om de får kännedom om något förhållande rörande barn som kan föranleda en åtgärd hos socialnämnden.

ROKS⁷¹ har satt upp följande tre uppdrag för kvinnojourer i deras arbete med barn: *jouren ska vara en trygg plats, de ska lämna över till andra aktörer och de ska eventuellt erbjuda stödinsatser.* Till att börja med ska jouren således vara en trygg plats fri från våld, hot och kränkningar. Med att jouren ska lämna över till andra aktörer lyfts att det är kommunen som har det yttersta ansvaret. Vad gäller stödinsatser ska jouren erbjuda den typ av stödinsatser som är möjligt för jouren i fråga. Insatserna kan handla om allt från barnpassning till stödsamtal.⁷²

2.2 Intervju med anställd på Kvinno- och tjejjouren Ada

Kvinno- och tjejjouren Ada⁷³ bedriver stödverksamhet och ett skyddat boende för våldutsatta kvinnor och deras barn. Nedan följer en sammanfattning av den intervju som genomfördes med Lotta som är anställd på Ada. Dessa upplevelser sett i ljuset av den statistik som nämns i inledningen vittnar sammantaget om ett problem som behöver belysas från juridiskt håll.

Lotta uppgav att det inte är ovanligt att familjer bor i Adas skyddade boende uppemot 6-12 månader. Ada har inte någon övre gräns för hur länge en familj får stanna, men avsikten är att boendet ska vara tillfälligt fram till dess att man hittar en permanent lösning. Det är vanligt att stödsökande kvinnor har med sig barn till det skyddade boendet. Ofta kommer familjen till boendet genom att kvinnan placeras där via socialtjänsten.

Frågan om barnens skolgång aktualiseras ofta först efter det att kvinnan har kommit till boendet och kvinnan vet ofta inte hur hon ska gå tillväga. Det kan innebära en säkerhetsrisk att skicka barnen till skolan eftersom pappan kan söka upp barnen i eller på väg till skolan,

⁷¹ Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige.

⁷² Wilén, Emma & Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, *Barn Som Upplevt Våld: En Handbok För Kvinnojourer* (2010) s. 7.

⁷³ Benämns fortsättningsvis Ada.

mamman kan tvingas träffa honom om hon hämtar och lämnar barnen eller på grund av den överhängande risken för att boendet röjs.

Det är av säkerhetsskäl mer regel än undantag att barnen stannar hemma från skolan när de lever under skydd. Lotta har sett exempel på såväl barn som hållits hemma från skolan, som barn som har skickats till skolan även om det inte varit bra för dem eftersom det orsakat mycket rädsla hos barnen. Hon uppgav att skyddet blir verkningslöst i de fallen, eftersom faktumet att den som man är skyddad från vet vart man är åtta timmar om dagen egentligen är oförenligt med att bo i skyddat boende. Detta gäller enligt Lotta även förskolebarn utan skolplikt och leder till att mammor exempelvis inte kan arbeta för att det inte finns någon barnomsorg för barnen.

Ett stort problem med att pappan vet vart barnen är när de går i skolan är att han kan söka upp dem för att via dem få kontakt med mamman. Den allra största risken är att så länge föräldrarna har gemensam vårdnad har pappan rätt att hämta barnen i skolan, vilket blir ett enormt problem. På grund av att föräldrarna ofta har gemensam vårdnad riskerar man att pappan hämtar hem barnen. Dessutom kan man inte bara byta skola, för pappan måste samtycka om bytet av skola och på så vis vet han var den nya skolan är.

Det finns kvinnor för vilka våldet slutar i och med flytten till skyddat boende, men det är inte det vanligaste scenariot när man har gemensamma barn.

Lotta uppgav att det på Ada inte märks i vilken mån kommunen i samband med sin risk- eller barnavårdsbedömning brukar ta upp hur barnets fortsatta skolgång ska organiseras. Personalen på Ada brukar i dessa fall göra socialtjänsten uppmärksam på att barnet inte går i skola. Ibland rekommenderar dock socialtjänsten att barnet stannar hemma från skolan. På Ada upplevs det som en stor brist att socialtjänsten då inte i senare skeden under vårdnadstvisten (som i de allra flesta fall kommer förr eller senare) backar upp kvinnan och står för vad de har rekommenderat. Lotta uppgav att man försöker se till att alla sådana

rekommendationer fås skriftligen, för att kvinnan inte ska lastas för att barnet har stannat hemma från skolan i den framtida vårdnadstvisten.

Ett stort problem när barnen tvingas vara hemma från skolan är att de blir isolerade från sin omgivning och avskärmade från vänner och vuxna på sin gamla skola. Barnen blir helt uppryckta ur sitt sammanhang, vilket är orättvist eftersom förövaren oftast är kvar där. Beroende på hur gammal man är måste man också ljuga och får inte berätta var man bor om man har kontakt med sina vänner. I många familjer kan barnen inte ha kvar sina mobiltelefoner eller logga in på sociala medier, eftersom det dels blir en kontaktväg för pappan och dels för att det finns platstjänster på telefoner. Barnen längtar till slut efter skolan och framförallt efter sina kompisar. Lotta uppgav att de stora problemen dock kommer först senare enligt forskning, d.v.s. när det är dags att gå till skolan igen. Har man dessutom varit med om svåra saker innan ligger man ofta redan efter i skolan. Trauma påverkar inlärning och koncentration negativt, så barn som ofta redan har det svårt i skolan ligger extremt mycket efter när de väl kommer tillbaka till skolan. Och för de som går till skolan och på något sätt befinner sig i en farlig situation hela dagarna upplevs oerhört mycket stress och de blir skadade av att vara rädda.

Lotta uppgav att Ada behöver kompensera för vissa brister i socialtjänstens hantering av ärenden, men att skolgången är ett av de områden där kvinnojouren inte kan kompensera. För kvinnojouren kommer skyddet från våldet först och det är där fokus för deras arbete ligger.⁷⁴

⁷⁴ Sammanfattning av intervju med Lotta Lindqvist, anställd på Kvinno- och tjejjouren Ada. Intervjun genomfördes 2017-10-09.

3 Rätten till utbildning

3.1 Vilken typ av rättighet?

Barn omfattas precis som vuxna av de mänskliga fri- och rättigheterna, vilket exempelvis framgår av formuleringen i RF 2:1 om bland annat yttrandefrihet:

”*Var och en* är gentemot det allmänna tillförsäkrad

1. yttrandefrihet: frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor, [...]”
[egen kursivering]

I begreppet *var och en* omfattas således även barn.⁷⁵ Förutom de universella fri- och rättigheterna som gäller för *var och en*, har barn särskilt utpekade rättigheter eftersom de anses vara i behov av ett ännu starkare skydd än andra.⁷⁶ Sådana barnspecifika rättigheter återfinns bland annat i Barnkonventionen.

Barns rättigheter kan delas in i tre kategorier: *skydd mot diskriminering i förhållande till vuxna, familjerättigheter* och *barnspecifika rättigheter*.⁷⁷ Rätten till grundläggande utbildning kan sägas tillhöra den sistnämnda kategorin, eftersom den i många fall riktar sig endast till barn.⁷⁸ Sett ur ett större perspektiv innefattar dock rätten till utbildning mer än grundskola. ICESCR stadgar exempelvis i art. 13.2 (d) att medlemsstaterna ska uppmuntra utbildning för de (vuxna) som inte uppnått grundläggande utbildningsnivå. Tanken med rätten till utbildning i FN-deklarationen, som är en föregångare till många efterföljande konventionsartiklar med liknande innehåll, är att utbildning ska vara en ständigt pågående process hos alla människor, vuxna som barn.⁷⁹ Eftersom barn ofta inte själva har möjlighet att utkräva sin rätt till utbildning, fick den grundläggande utbildning som riktar sig till barn även göras obligatorisk. På så vis kan inte vårdnadshavare motsätta sig att barnet utbildas. Vuxna har således ansetts vara kapabla att själva bestämma huruvida de vill ta del av utbildning eller

⁷⁵ Greenhill, Malin & Ulfsparré, Christina, *Mänskliga Rättigheter För Alla Och Envar* (2007) s. 120.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Schiratzki (2013) s. 32-33.

⁷⁸ Ibid., s. 34-35.

⁷⁹ Volio, Fernando, "The Child's Right to Education: A Survey," i *The Child's Right to Education* (1979) red. Gaston Mialaret, s. 22-23.

inte, till skillnad från barn.⁸⁰ När man talar om rätten till utbildning som en barnspecifik rättighet får således poängteras att det är den *obligatoriska* utbildningen som menas.

I många sammanhang delas fri- och rättigheter in i tre olika generationer: *politiska och medborgerliga fri- och rättigheter*⁸¹, *ekonomiska, kulturella och sociala rättigheter* samt *kollektiva rättigheter*.⁸² Rätten till utbildning kan beskrivas som såväl en civil som social rättighet. Till skillnad från de negativa fri- och rättigheterna som har till syfte att vara ett skydd *från* staten, innebär de sociala rättigheterna en rätt *till* något vilket ska tillförsäkras av staten. En social rättighet aktualiserar en plikt för det allmänna att agera, till exempel genom att tillhandahålla en social service.⁸³ Vid en första anblick kan rätten till utbildning förefalla vara en social rättighet i och med att den innebär en skyldighet för det allmänna att agera genom att inrätta eller erbjuda grundskolor. Inom barnrättslig forskning i Sverige finns exempel på när rätten till utbildning klassificeras som en social rättighet.⁸⁴ Det går emellertid även att argumentera för att rätten till utbildning ska kategoriseras som en ekonomisk eller medborgerlig rättighet. CESCR⁸⁵ är en kommitté inom FN som har till uppgift att tolka ICESCR.⁸⁶ Kommittén menar att rätten till utbildning innefattar såväl medborgerliga som ekonomiska inslag. Exempelvis är utbildning ett medel för barn att komma ur fattigdom. CESCR menar att rättigheten även är en civil eller politisk rättighet, eftersom den fyller en så viktig funktion i människors förmåga att realisera sina övriga rättigheter.⁸⁷

Det förefaller som att rätten till utbildning hamnar under olika kategorier av rättigheter beroende på vilken kontext barnet lever i. Är det fråga om ett barn som aldrig eller i mycket liten utsträckning har beretts tillgång till utbildning blir utbildningen en viktig demokratisk fråga, då det till stor del är genom skolan som

⁸⁰ Ibid., s. 23.

⁸¹ Även kallade civila eller negativa rättigheter.

⁸² Bernitz, Hedvig, *Barns Rättigheter: Finns Fri- Och Rättigheter I Skolans Värld?* (2011) s. 242-243.

⁸³ SOU 1975:75 s. 163.

⁸⁴ Schiratzki (2017) s. 46. I sin övergripande kategorisering av de rättigheter som pekas ut i Barnkonventionen räknar Schiratzki upp rätten till utbildning som ett exempel på en social rättighet.

⁸⁵ Committee on Economic, Social and Cultural Rights.

⁸⁶ Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

⁸⁷ CESR, *General Comment no. 11* p. 2.

barn lär sig om sina rättigheter. Barnet har i sådana fall sämre förutsättningar än ett barn som har fått mer utbildning att ta tillvara sin rätt och uppmärksamma om de övriga rättigheter barnet har kränks. Om det istället handlar om ett barn som normalt sett går i skola men missar stora delar av ett läsår när barnet bor i skyddat boende, tar rättigheten däremot snarare formen av en social rättighet där barnets intresse av utveckling och socialt umgänge är i fokus.

3.2 Rätten till utbildning enligt internationell rätt

3.2.1 Relationen mellan svensk och internationell rätt

Rätten till utbildning återfinns i såväl svensk rätt som i flertalet internationella konventioner vilka Sverige har ratificerat eller inkorporerat i svensk lag. För att en internationell överenskommelse ska vara direkt tillämplig i svensk domstol behöver den i och med Sveriges dualistiska system göras om till svensk lag.⁸⁸ EKMR är den enda internationella konvention som i skrivande stund innehåller en rätt till utbildning och har gjorts till svensk lag.⁸⁹ Barnkonventionen, som även den innehåller rätten till utbildning, förväntas bli svensk lag år 2020.⁹⁰ I de fall där Sverige har ratificerat en konvention har vi, trots att ett konventionsstadgande inte går att åberopa i svensk domstol, som part en skyldighet att förverkliga de rättigheter som stadgas i konventionen. Det finns olika typer av möjliga sanktioner som övriga medlemsstater kan rikta mot en stat som bryter mot ett konventionsåtagande. Normalt sett handlar det om att peka ut och rikta handelsrepressalier mot stater som bryter mot internationella konventioner.⁹¹

3.2.2 FN-deklarationen

En bestämmelse om rätt till utbildning återfinns i FN-deklarationen art. 26. Denna bestämmelse har legat till grund för flera andra konventionsartiklar som stadgar en

⁸⁸ Greenhill et al. (2007) s.14.

⁸⁹ Genom lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna.

⁹⁰ SOU 2016:19 jfr Lagrådsremiss: Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter (2017) s. 2.

⁹¹ Greenhill et al. (2007) s. 14-15.

rätt till utbildning.⁹² Vad gäller rätten till grundskola lyder artikeln i sin svenska utformning som följer:

”1. Var och en har rätt till utbildning. Utbildningen skall vara kostnadsfri, åtminstone på de elementära och grundläggande stadierna. Den elementära utbildningen skall vara obligatorisk. [...]

2. Utbildningen skall syfta till att utveckla personligheten till fullo och till att stärka respekten för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Utbildningen skall också främja förståelse, tolerans och vänskap mellan alla nationer, rasgrupper och religiösa grupper samt främja Förenta nationernas verksamhet för fredens bevarande.

3. Rätten att välja utbildning för barnen tillkommer i första hand deras föräldrar.”

Rätten till utbildning i art. 26 är således enligt första punkten en rätt till kostnadsfri och obligatorisk grundskola. Motivet till att FN-deklarationen innehåller en rätt till utbildning är, vilket framgår av andra punkten, att främja freden mellan medlemsstater. Detta kan förstås som att en person med förmåga att tillgodogöra sig kunskap om sina mänskliga rättigheter kan förmodas bidra till att främja andras personers mänskliga rättigheter.⁹³

3.2.3 Barnkonventionen

Barnkonventionen innehåller både en mer allmänt hållen regel om rätt till utbildning och en regel med mer kvalitativa inslag. I art. 28 anges medlemsstaternas ansvar för att tillhandahålla en obligatorisk, kostnadsfri utbildning som är lika för alla barn. Art. 29.1 pekar ut målen med utbildning och innehåller mer preciserade kvalitativa krav på den utbildning som erbjuds. Syftet med en obligatorisk och kostnadsfri grundläggande utbildning är enligt art. 29.1 följande:

”(...)a) utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga

⁹² Danelius, Hans, *Mänskliga Rättigheter* (1993) s.258.

⁹³ Greenhill et al. (2007) s. 106-107.

(b) utveckla respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna samt för de principer som uppställts i Förenta nationernas stadga

(c) utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egen kulturella identitet, eget språk och egna värden, för vistelselandets och för ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egen

(d) förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämlikhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningar

(e) utveckla respekt för naturmiljön⁹⁴

Motiven till att stadga en rätt till utbildning i Barnkonventionen liknar den som anges i FN-deklarationen. FN:s Barnrättskommitté har till uppgift att tolka barnkonventionen. De uttrycker i sin allmänna kommentar till art. 29.1 att målet med utbildning är vidare än att barnen ska tillgodogöra sig formella kunskaper. Utbildning ska vara ett medel för barnen att utvecklas som personer. Målet ska vara att ge barnet *egenmakt*⁹⁵ genom att de får utvecklas som person såväl vad gäller kunskaper som känslan av eget värde.⁹⁶ Vidare anges i kommentaren att art. 29.1 om målen för utbildning inte ska läsas som en isolerad regel, utan att den ska sättas i samband med övriga artiklar i Barnkonventionen. Barnkonventionens mest grundläggande principer om skydd mot diskriminering i art. 2, barnets bästa i art. 3, rätt till liv och utveckling i art. 6 och rätten att uttrycka sin åsikt i art. 12 ska spela in, men även andra av konventionens artiklar som exempelvis respekt för yttrandefrihet i art. 13 ska sättas i samband med rätten till utbildning.⁹⁷

3.2.4 EKMR

I EKMR första tilläggsprotokollet art. 2 stadgas att:

⁹⁴ Barnkonventionen art. 29.1.

⁹⁵ Begreppet används i den svenska översättningen av kommentaren i stället för engelskans *empower the child*.

⁹⁶ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr. 1 (2001) p. 2-9.

⁹⁷ Schiratzki (2017) s. 46. Allmän kommentar nr. 1 (2001) p. 6.

”Ingen må förvägras rätten till undervisning. Vid utövandet av den verksamhet staten kan påtaga sig i fråga om uppfostran och undervisning ska staten respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.”⁹⁸

Enligt Europarådets guide till artikeln ska stadgandet ses som en garanti för var och ens rätt till utbildning.⁹⁹ Formuleringen skiljer sig från övriga konventioners stadganden om rätt till utbildning, då den stadgar att ingen må förvägras rätten till utbildning istället för att alla har en rätt till utbildning. Konstruktionen av artikeln beror på att de fördragsslutande parterna ansåg att alla medlemsstater redan hade ett fungerande och tillräckligt skolsystem och att regeln snarare behövdes för att säkerställa att alla barn har tillgång till det befintliga systemet.¹⁰⁰ Detta klargjordes även i det så kallade *Belgiska språkmålet*.¹⁰¹ Rättigheten har således innebörden att barn inte får lov att stängas ute från den undervisning som staten tillhandahåller vid en given tidpunkt, men den innebär inte en skyldighet att inrätta nya skolformer.¹⁰² Rätten till utbildning enligt EKMR gäller endast grundskola eller motsvarande, eftersom det är tillåtet att ställa krav på vissa förkunskaper för antagning till högre utbildning.¹⁰³

3.2.5 ICESCR

ICESCR innehåller en rätt till utbildning i art. 13 och en skyldighet för medlemsstaterna att inrätta grundläggande utbildning i art. 14. I ICESCR art. 13 föreskrivs närmare vad medlemsstaterna menar med rätten till utbildning och vilka mål som ska uppnås med hjälp av den. Kommittén CESCR beskriver att det mest fundamentala i rätten till utbildning är att utbildningen ska syfta till att utveckla personligheten tillfullo, något som även återfinns i FN-deklarationen art. 26.2. Art. 13 lägger även till att utbildning ska utveckla insikten om personlighetens värde, att var och en genom utbildning ska kunna delta effektivt i ett fritt samhälle samt att

⁹⁸ EKMR första tilläggsprotokollet art. 2.

⁹⁹ Council of Europe, Guide on Article 2 of Protocol no. 1 to the European Convention on Human rights s. 5.

¹⁰⁰ Danelius (1993) s. 258-259.

¹⁰¹ Case relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium v. Belgium (Merits).

¹⁰² Guide on Article 2 of Protocol no. 1 s. 5.

¹⁰³ Danelius (1993) s. 258-259.

utbildning ska främja förståelse och tolerans för olika grupper. CDESCR beskriver rätten till utbildning som både en rättighet i sig själv och som ett medel att förverkliga sina övriga mänskliga rättigheter.¹⁰⁴

Den grundläggande utbildning som medlemsstaterna har skyldighet att inrätta enligt art. 14 ska vara kostnadsfri och obligatorisk. Kostnadsfri genom att inga avgifter eller överdrivna kostnader för exempelvis skoluniform tas ut och obligatorisk genom att varken vårdnadshavare eller staten ska ha någon valmöjlighet i om ett barn ska gå i skola eller inte. Däremot uppställs inga hinder mot att vårdnadshavare väljer att placera sina barn i en skola som kostar pengar, så länge staten erbjuder ett kostnadsfritt alternativ.¹⁰⁵ Möjligheten för vårdnadshavare att välja skola för sina barn framgår av ICDESCR art. 13.3.

CDESCR framhåller att utbildning kan utformas utefter omständigheterna i medlemslandet, men att den måste vara *tillräcklig, tillgänglig, acceptabel* och *anpassningsbar*.¹⁰⁶ Med tillräcklig menas att antalet skolor med godtagbar utrustning i form av exempelvis bibliotek, sanitära inrättningar och byggnader ska vara tillräckligt i förhållande till barnen som ska gå i dem.¹⁰⁷ Tillgängligheten handlar om att alla, utan diskriminering ska kunna gå i skolorna. Diskriminering kring vem som får gå i skolan får inte förekomma och det får inte heller förekomma indirekt diskriminering i form av ekonomiska eller fysiska hinder för att ta sig till skolan.¹⁰⁸ Acceptabiliteten avser metoderna som används i skolan. De ska vara acceptabla och relevanta utifrån kvalitets- och kulturella hänsyn.¹⁰⁹ Med att utbildningen ska vara anpassningsbar menas att den ska vara flexibel och utformad utefter samhällets och elevers olika sociala och kulturella förutsättningar.¹¹⁰

¹⁰⁴ CDESCR, General comment no. 11 p. 2.

¹⁰⁵ Ibid., p. 6 och 7.

¹⁰⁶ Fri översättning av *availability, accessibility, acceptability* och *adaptability* som används i originaldokumentet.

¹⁰⁷ CDESCR, General comment no. 13 p. 6(a).

¹⁰⁸ Ibid., p. 6(b).

¹⁰⁹ Ibid., p. 6(c).

¹¹⁰ Ibid., p. 6(d).

3.2.6 Förbud mot diskriminering

UNESCO-konventionen handlar om förbud mot diskriminering inom utbildningen. I art. 1 fastställs att konventionen rör diskriminering på grund av bland annat ekonomiska villkor och socialt ursprung och omfattar alla former av åtskillnad, uteslutning, begränsning eller fördel inom undervisningen. Att beröva en person eller grupp tillträde till undervisningen anges särskilt som en form av diskriminering i konventionens mening. I art. 5 anges även vilka mål medlemsstaterna menar att utbildningen ska ha. Målen är i princip desamma som i övriga konventioner, men särskild vikt fästs vid minoritetsbefolkningars tillgång till utbildning.

I EKMR återfinns diskrimineringsförbudet i art. 14 och det är nära sammanfogat med rätten till utbildning.¹¹¹ EKMR art. 14 lyder:

”Åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i denna konvention skall säkerställas utan någon åtskillnad såsom på grund av kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt.”¹¹²

Enligt Europadomstolen behöver rätten till utbildning inte vara absolut i medlemsstaterna, men i den mån det förekommer restriktioner ska dessa vara förutsebara för personerna som de angår, och vara till skydd för ett legitimt intresse. Vidare måste restriktionen vara proportionerlig i förhållande till att uppnå det motstående intresse som inskränker rätten till utbildning. Det finns ingen uttömmande lista på vad som kan anses vara legitima intressen, utan medlemsstaterna tillåts ha ett visst handlingsutrymme i sitt lagstiftningsarbete.¹¹³

Diskrimineringsförbudet är intressant i relation till uppsatsens ämne eftersom även *socialt ursprung* och *ställning i övrigt* anges som element vilka inte är godtagbara grunder för åtskillnad. Skulle åtskillnad ändå ske, måste det således vara för att uppfylla ett legitimt mål. Att skydda barn från att uppleva våld i hemmet skulle kunna vara ett sådant legitimt skäl. Emellertid finns inga uttalanden eller juridiska dokument

¹¹¹ Ibid., s. 6.

¹¹² EKMR art. 14.

¹¹³ Case of Leyla Şahin v. Turkey p. 154.

från lagstiftaren som tyder på att en sådan avvägning har gjorts. Det är snarare den vårdnadshavare som lever under skydd som gör bedömningen att skolgången får ge vika för skyddsintresset.

Temat förbud mot diskriminering återfinns även i FN-deklarationen och i Barnkonventionen. Av art. 2 FN-deklarationen framgår att var och en är berättigad de övriga rättigheterna i konventionen, utan åtskillnad på grund av exempelvis hudfärg, kön eller socialt ursprung. I Barnkonventionens återfinns diskrimineringsförbudet i art. 2. Som tidigare nämnt ska Barnkonventionens artiklar sättas i samband med varandra, inte minst med förbudet mot diskriminering.¹¹⁴

3.3 En grundlagsstadgad rättighet

I RF 1:2 st. 2 återfinns ett målsättningsstadgande som anger att det allmänna särskilt ska trygga bland annat rätten till utbildning:

”Den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.

Den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Särskilt ska det allmänna trygga rätten till arbete, bostad och utbildning samt verka för social omsorg och trygghet och för goda förutsättningar för hälsa.

[...]”¹¹⁵

Lagrummets karaktär möjliggör inte någon i domstol åberopbar rätt till utbildning, utan ska ses som ett eftersträvansvärt samhälleligt mål.¹¹⁶

I RFs andra kapitel stadgas däremot en regel av mer bindande karaktär. År 1994 infördes i RF 2:21 (numera RF 2:18) en rätt till utbildning för alla skolpliktiga barn.

¹¹⁴ Se avsnitt 3.2.3.

¹¹⁵ RF 1:2 st. 1-2.

¹¹⁶ Danelius (1993) s. 258-259. Holmberg, Erik et al., *Grundlagarna : Regeringsformen, Successionsordningen, Riksdagsordningen* (2006) s. 55-56.

”Alla barn som omfattas av den allmänna skolplikten har rätt till kostnadsfri grundläggande utbildning i allmän skola. Det allmänna ska svara också för att högre utbildning finns.

Forskningens frihet är skyddad enligt bestämmelser som meddelas i lag.”¹¹⁷

Vid en jämförelse mellan exempelvis rätten till yttrande- och religionsfrihet i RF 2:1 och rätten till utbildning i 2:18 framträder en skillnad. Negativa religions- och yttrandefriheten är mer generell och tillämplig på alla. Där stadgas att *var och en* gentemot det allmänna är tillförsäkrad bland annat yttrande- och religionsfrihet. Rätten till kostnadsfri och grundläggande utbildning är däremot begränsad till skolpliktiga barn genom att det i 2:18 stadgas att alla *barn* som omfattas av den allmänna skolplikten har rätt till kostnadsfri och grundläggande utbildning. Rätten till utbildning kan inte begränsas genom lag, eftersom den inte finns uppräknad bland de relativa rättigheterna i RF 2:20.

Införandet av en grundlagsstadgad rätt till utbildning föregicks av flertalet utredningar och förslag på hur och om denna sociala rättighet skulle föras in i regeringsformen. För att i någon mån redogöra för tankegångarna innan lagregeln infördes år 1994 kommer jag i det följande att ta upp utredningar som behandlar frågan om huruvida Sverige borde ha en grundlagsstadgad rätt till utbildning.

Redan i författningsutredningens *Sveriges statskick*¹¹⁸ från år 1963 föreslogs att en rätt till undervisning skulle införas i regeringsformen. Flertalet motiv fördes fram till stöd för att Sverige borde ha en grundlagsstadgad rätt till undervisning och utbildning. Att Danmarks och Finlands författningar hade sådana bestämmelser skulle tala för att även Sverige borde ha det. Utredningen tog även upp att FN-deklarationen och EKMR stadgade en rätt till utbildning. Vidare uttryckte utredningen att utbildning var av stor vikt för såväl den personliga utvecklingen som för samhället i stort och att ansvaret för att fostra självständiga och fria individer skulle åläggas staten. Med hänvisning till dessa motiv uppgavs att det för författningsutredningen föreföll naturligt att införa en grundlagsbestämmelse om rätten till utbildning och

¹¹⁷ RF 2:18.

¹¹⁸ SOU 1963:16-19.

undervisning¹¹⁹, men så skedde inte. Cirka tio år senare kom 1973 års fri- och rättighetsutredning i betänkandet *Medborgerliga fri- och rättigheter: Regeringsformen*¹²⁰ fram till att rätten till utbildning kunde stadgas i grundlagen, men inte som en ren rättsregel utan som ett målsättningsstadgande. Utredningen klassificerade rätten till utbildning som en social rättighet och fann det naturligt att sådana rättigheter skulle föras in i RF.¹²¹ Utredningen ansåg att sociala rättigheter helt klart var av grundläggande betydelse för det demokratiska samhället, men man ville inte gå så långt som att införa för det allmänna bindande regler i grundlagen. Det skulle enligt utredningen inte vara rimligt att staten var förpliktad att ge varje medborgare önskad service på grund av samhällets begränsade resurser.¹²² Således fann utredningen att rätten till utbildning och andra sociala rättigheter kunde formuleras som målsättningar för det allmänna.¹²³

Det var först efter Fri- och rättighetskommitténs betänkande *Fri- och rättighetsfrågor* från 1993¹²⁴ som rätten till undervisning skrevs in i Regeringsformen som en förpliktad rättighet.¹²⁵ Avsikten var att ge den i dåvarande Skoll¹²⁶ redan reglerade rätten till utbildning¹²⁷ mer tyngd. Meningen var således inte att utöka kretsen barn med rätt till utbildning, varför det uttryckligen stadgades att rättigheten endast tillfaller barn som omfattas av den allmänna skolplikten.¹²⁸ Att rättigheten redan fanns i såväl EKMR som FN-deklarationen, samt att utbildning är grundläggande för den enskildes välfärd fördes återigen fram som argument för att reglera rätten till utbildning även i grundlagen.¹²⁹ I förarbetena poängteras att rätten till kostnadsfri och grundläggande utbildning inte är villkorlös, utan det finns begränsningar. Det är endast *skolpliktiga* barn som har rätt till utbildning. Vidare ska det trots att utbildningen enligt regeln är kostnadsfri få förekomma vissa kostnader för

¹¹⁹ SOU 1963:17 s. 194-195

¹²⁰ SOU 1975:75

¹²¹ Ibid., s. 163.

¹²² Ibid.

¹²³ Ibid., s. 164.

¹²⁴ SOU 1993:40.

¹²⁵ Genom Prop. 1993/94:117.

¹²⁶ Skollag (1985:1100).

¹²⁷ I dåvarande 3:1.

¹²⁸ Prop. 1993/94:117 s. 27.

¹²⁹ Prop. 1993/94:117 s. 26.

gymnastikkläder eller dylikt. Därutöver ska regeln inte anses garantera element tillhörande skolan, så som skolskjuts, skolmåltider och skolmaterial.¹³⁰

3.4 Rätten till utbildning och skolplikt enligt SkoL

Reglerna i SkoL speglar till stor del RFs reglering om rätt till utbildning, men innehåller även klagörande regler som närmare anger vem som ansvarar för att tillhandahålla rättigheten. I SkoL regleras rätten till utbildning i samband med reglerna om skolplikt.

I SkoL 1:4 anges syftet med utbildningen inom skolväsendet. Regeln har målinriktad karaktär och tanken är att den ska användas i tolkningen av mer precisa bestämmelser i SkoL.¹³¹ Syftet med utbildningen är bland annat att främja barns utveckling och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna. Vidare ska man i utbildningen uppväga skillnader i barnens förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen och främja personlig utveckling. I SkoL 10:2 stadgas att *grundskolans* syfte är att ge eleverna kunskap och värden och utveckla deras förmåga att tillägna sig dessa, att utbildningen ska utformas så att den bidrar till personlig utveckling samt förbereder eleverna för aktiva livsval, samt främja allsidiga kontakter, social gemenskap och ge en god grund för ett aktivt deltagande i samhällslivet.

Enligt SkoL 1:8 är lika tillgång till utbildning ett övergripande mål med utbildningsverksamheten. Exempelvis ekonomiska och sociala förhållanden ska inte påverka ett barns rätt till skolgång. En hänvisning görs i regeln till diskrimineringslagen.¹³² Eftersom sociala eller ekonomiska förhållanden inte faller under diskrimineringslagens sju diskrimineringsgrunder¹³³ är diskrimineringslagen inte direkt tillämplig i det avseendet, men SkoL 1:8 är av intresse för att utröna vad som förväntas av det allmänna för att tillgodose rätten till utbildning. I motivet till regeln, som är från tidigt 90-tal, framgår att inte heller sociala eller ekonomiska

¹³⁰ SOU 1993:40 s. 193-194 & Prop. 1993/94:117 s. 26.

¹³¹ Prop. 2009/10:165 s. 634.

¹³² Diskrimineringslag (2008:567).

¹³³ D.v.s. kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning sexuell läggning eller ålder. Diskrimineringslagen 1:1.

förhållanden ska stå i vägen för lika rätt till utbildning.¹³⁴ Där anges även att huvudmännen för utbildning ska utforma den på så vis att den rent faktiskt är tillgänglig för alla.¹³⁵ Likabehandling ”på papper” får således inte leda till att barn i praktiken särbehandlas och får en sämre möjlighet att delta i utbildningen. Vidare anges i propositionen att lika tillgång till utbildning kan innebära att vissa grupper måste stödjas särskilt för att kunna ta del av sin rätt till utbildning.¹³⁶ Om vistelse i skyddat boende kan sägas utgöra en social omständighet, kan således barn som bor i skyddat boende behöva stödjas särskilt för att ha lika rätt till utbildning som andra barn. Uttalandet ligger i linje med den senaste utvecklingen, där regeringen har tillsatt en utredning som bland annat haft till uppgift att föreslå lagändringar för att barns skolgång ska säkras när de bor i skyddat boende.¹³⁷

Skolplikten och rätten till utbildning regleras i SkoL:s sjunde kapitel. Enligt SkoL 7:2 omfattas endast barn som är bosatta i Sverige av den allmänna skolplikten. SkoL 7:3 hänvisar till RF:s bestämmelse om rätt till utbildning och anger att alla barn som omfattas av den allmänna skolplikten har rätt till kostnadsfri grundläggande utbildning i allmän skola. I motivet till regeln, anges att den är en erinran om den grundlagsskyddade rätten till utbildning som även återfinns i EKMR, Barnkonventionen, ICESCR och FN-deklarationen. Även om skolplikten kan fullgöras i en enskild huvudmans regi, garanterar det allmänna endast utbildning i allmän skola.¹³⁸

Skolplikten kan fullgöras i förskola, grundskola, grundsärskola, specialskola och sameskola enligt reglerna i SkoL 7:4-7. Skolplikten kan även fullgöras i vissa särskilda skolformer enligt SkoL 24 kap. vilket inbegriper internationella skolor, utbildning vid särskilda ungdomshem, utbildning för intagna på kriminalvårdsanstalt, utbildning i folkhögskola, utbildning för elever som vårdas på sjukhus, utbildning i hemmet och utbildning i särskilda inrättningar.¹³⁹ Enligt SkoL 7:10 st. 1 är barn

¹³⁴ Prop. 1990/91:18 s. 27.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ Dir. 2016:99 s. 3.

¹³⁸ Prop. 2009/10:165 s. 698.

¹³⁹ Se SkoL 24:1.

skolpliktiga från det år som de fyller sex år.¹⁴⁰ Det finns i vissa fall möjlighet för barn att börja skolan ett år tidigare eller ett år senare.¹⁴¹ Ett barn som börjar förskolan tidigare än året som barnet fyller sex år omfattas dock inte av skolplikten under det första, ”frivilliga” året. Skolplikten avslutas efter 10 år enligt SkoL 7:12.

Vad gäller barns skolplikt kan poängteras att det är just *skolplikt* och inte utbildningsplikt som avses i svensk rätt.¹⁴² Det krävs synnerliga skäl för att hemundervisning enligt SkoL 24:23 ska tillåtas. Grundantagandet är att barn i Sverige ska delta i skolundervisning.¹⁴³

¹⁴⁰ Fram till den 1 januari 2018 gällde skolplikten endast från det år som barnet fyllde 7 år. Paragrafen ändrades i samband med SFS 2017:1115.

¹⁴¹ Se SkoL 7:10 st. 2 och 3 samt 7:11.

¹⁴² Schiratzki (2013) s. 72.

¹⁴³ Ibid.

4 Kommunens ansvar

4.1 Kommunens ansvar som huvudman för skola

Huvudmännen för utbildning anges i SkoL 2 kap. Som nämndes i avsnitt 1.1 kan flera aktörer vara huvudmän för grundskolan, men denna uppsats intresserar sig endast för kommunens huvudmannaskap för grundskola enligt SkoL 2:2.¹⁴⁴ Enligt motiven har kommunerna ett heltäckande genomförandeansvar för utbildning.¹⁴⁵ Huvudmännen har enligt 2:8 ansvar för att detta genomförande sker i enlighet med SkoL:s bestämmelser. Enligt SkoL 2:8a ska resurserna för utbildning i kommunen fördelas utefter barns och elevers olika förutsättningar och behov. Kommunerna ges viss frihet att fördela sina resurser, men regeln klargör att det är barns behov och förutsättningar som ska vara grunden till hur resurser fördelas.¹⁴⁶ Enligt 7:22 ska huvudmannen för skola även se till att eleverna i dess grundskola fullgör sin skolgång.

I SkoL 10 kap. preciseras vilka ämnen som ska erbjudas i grundskolan, hur många timmar undervisning som ska tillhandahållas samt regler om prov, utvecklingssamtal och dylikt. Enligt SkoL 10:24 ska ett barns hemkommun alltid kunna tillhandahålla utbildning för alla som har rätt till utbildning i kommunen. Endast vid särskilda skäl kan hemkommunen enligt 3 st. komma överens med en annan kommun om att ett barn istället ska fullgöra sin skolplikt där.¹⁴⁷

I SkoL 10:25 stadgas att en elev med särskilda skäl kan tas emot i en annan kommuns grundskola. I förarbetena anges att ett barn kan mottas i en annan kommuns grundskola om barnet, oavsett anledning, stadigvarande vistas i den kommunen.¹⁴⁸ Vidare har det i regeln införts en uttrycklig rätt för barn som bor vissa boendeformer enligt SoL 6:1¹⁴⁹ att gå i skola i en annan än sin hemkommun. Enligt SkoL 29:6 räknas hemkommunen som den kommun där man är folkbokförd. För barn som är

¹⁴⁴ Se även avgränsningar gällande grundsärskolan i avsnitt 1.3.

¹⁴⁵ Prop. 2009/10:165 s. 641 & Prop. 1990/91:18 s. 30-31.

¹⁴⁶ Prop. 2013/14:148 s. 53.

¹⁴⁷ Prop. 2009/10:165 s. 736-737.

¹⁴⁸ Prop. 1985/86:10 s. 99.

¹⁴⁹ Boendeformerna HVB-hem, familjehem eller stödboende.

kvarskrivna¹⁵⁰ räknas kommunen där barnet stadigvarande vistas som hemkommun enligt samma lagrum.

Huvudmännen för skola har getts ett utökat ansvar för särskilda utbildningsformer gällande elever som vårdas medicinskt. Huvudmännen, i detta fall kommunerna, ska anordna särskild undervisning på sjukhus och till sjukhus knutna institutioner om det behövs för att en elev som vårdas där ska kunna inhämta kunskaper enligt SkoL 24:17. Det är enligt SkoL 24:19 den kommun i vilken sjukhuset eller institutionen ligger som då ska stå för utbildningen. Enligt förarbetsuttalanden är tanken med detta att den undervisning som utförs på sjukhuset ska motsvara det som eleven missar i sin ordinarie undervisning. Eleven ska på så vis kunna återgå till sin gamla skolklass efter sjukhusvistelsen utan några större kunskapsluckor.¹⁵¹ Denna typ av undervisning kan enligt SkoL 24:17 st. 1 endast ges om det inte är obehövt för elevens inhämtande av kunskaper. Med detta menas att särskild undervisning bara ska ges i de fall som eleven missar så stora delar av sin skolgång att den fortsatta kunskapsutvecklingen äventyras.¹⁵² Den som håller i undervisningen ska enligt SkoL 24:17 st. 2 vara legitimerade lärare. Skolverket ger rådet att dessa lärare, så kallade sjukhuslärare, i så stor utsträckning som möjligt ska anpassa utbildningen efter elevens ordinarie utbildning, genom att ha kontakt med elevens ordinarie skola.¹⁵³

Även för elever som drabbats av en sjukdom eller har liknande skäl men som inte vårdas på sjukhus finns viss möjlighet att anordna undervisning i elevens hem eller på annan lämplig plats, men kraven för det är något mer restriktiva. För att undervisning i hemmet eller på annan lämplig plats ska anordnas krävs enligt SkoL 24:20 att eleven inte kan delta i vanligt skolarbete under en längre tid. För denna typ av undervisning ansvarar enligt SkoL 24:22 den kommun som har ansvar för elevens ordinarie utbildning. Detta är ett exempel på hur långt kommunens ansvar som huvudman för skola sträcker sig. Det har i lag särskilt reglerats att kommunen ska ordna undervisning för barn på sjukhus. Det finns ingen liknande reglering som pekar

¹⁵⁰ Innebär en fortsatt folkbokföring på den ort man senast var folkbokförd på. Kvarskrivning kan bland annat meddelas om man riskerar att utsättas för brott och ett kontaktförbud inte utgör tillräckligt skydd. Se Folkbokföringslag (1991:481) 16 §.

¹⁵¹ Prop. 2014/15:43 s. 41-42.

¹⁵² Ibid., s. 42.

¹⁵³ Skolverket, *Utbildning på sjukhus* (2011) s. 19.

ut att kommunen ska anordna särskilda lärare som anordnar undervisning i skyddat boende.

4.2 Kommunens ansvar för skolpliktsbevakning

Hemkommunen har även ansvar för att bevaka att skolpliktiga barn som bor i kommunen och inte går i kommunens grundskola på något annat sätt får föreskriven utbildning enligt SkoL 7:21. Detta innebär ett ansvar för att ha vetskap om var barnet fullgör sin skolplikt. Däremot innebär det inte ett ansvar för att ha tillsyn över om barnet är närvarande i skolan. Det är således endast att eleven är inskriven på någon skola som är av intresse här.¹⁵⁴ I förarbetena till 2010 års SkoL uttalade regeringen följande angående ansvaret för skolpliktsbevakning:

”Hemkommunen har alltid ett ansvar för en skolpliktig elevs skolgång, även om den sker i en skola med en annan huvudman än kommunen. Hemkommunen kan från en dag till en annan bli skyldig att erbjuda en plats i sin skola, om en elev väljer att sluta i den skola där eleven tidigare gått.”¹⁵⁵

Det mest långtgående verktyget som hemkommunen har för att fullgöra skolpliktsbevakningen är möjligheten att förelägga barnets vårdnadshavare att se till att barnet går i skola enligt SkoL 7:23. Föreläggandet kan förenas med vite och får användas i de fall som vårdnadshavaren inte har uppfyllt vad den kan anses vara skyldig att göra för att tillse att barnet fullgör sin skolgång. För att ett föreläggande enligt 7:23 ska komma i fråga krävs det enligt förarbetena en omfattande frånvaro.¹⁵⁶

Skolverket påpekar i sina allmänna råd att ett vitesföreläggande är kommunens skarpaste verktyg för att tillse att barnet fullgör sin skolplikt.¹⁵⁷ Skolverket råder kommunerna att i samråd med elevhälsan göra en utredning av varför eleven inte kommit till skolan innan ett vitesföreläggande utfärdas.¹⁵⁸ Skolverket uppmanar även

¹⁵⁴ Hans Heinrich Vogel, *Lagkommentar till 3:13 1985 års skollag*. Karnov. Hämtad 2017-11-24. https://pro-karnovgroup-se.ezproxy.ub.gu.se/document/528606/3#SFS1985-1100_K3_P13

¹⁵⁵ Prop. 2009/10:165 s. 343.

¹⁵⁶ Prop. 1985/86:10 s. 91.

¹⁵⁷ Skolverket, *Allmänna råd för arbetet med att främja närvaro och att uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro i skolan* (2012) s. 19.

¹⁵⁸ *Ibid.*, s. 19-20.

i sina allmänna råd till samverkan mellan olika samhällsliga instanser, speciellt vad gäller barn och unga som är utsatta eller riskerar hamna i en utsatt situation.¹⁵⁹

I de fall hemkommunen och kommunen där det skyddade boendet är beläget är olika, bör hemkommunen och vistelsekommunen enligt Socialstyrelsen samarbeta för att lösa frågan om skolgång.¹⁶⁰ Regeringen gör ett liknande uttalande i förarbetena till 2010 års Skoll, men vad gäller barn på särskilda ungdomshem.¹⁶¹ De förtydligar att hemkommunen ansvarar för skolpliktsbevakningen när barn bor i särskilda ungdomshem samt att de måste samverka med socialtjänst och ungdomshemmet för att fullgöra sin skolpliktsbevakning.¹⁶²

4.3 Ett utökat ansvar?

Kan det påstås att kommuner har ett särskilt ansvar för att tillse att barn i skyddat boende får sin skolgång säkrad? Skolverket har i sin vägledning om barn med skyddade personuppgifter uttalat att i de fall det finns en hotbild mot barn som gör att de inte kan ta sig till skolan, måste kommunen erbjuda undervisning på något annat sätt.¹⁶³ Det framgår inte av vägledningen vad Skolverket stödjer detta uttalande på. Enligt Sveriges Radios rapportering finns emellertid exempel på att en kommun tolkat in ett större ansvar i rätten till utbildning och kommunens ansvar än vad som ordagrant anges i lag. I Stockholm har ett antal lärare anställts för att åka runt och ge undervisning i skyddat boende, något som förefaller vara ett initiativ från kommunen själva.¹⁶⁴

I ett JO-beslut från 2004 behandlades frågan om socialnämndens ansvar för att tillse att ett skolpliktigt barn kom till skolan under tiden som barnet var placerat i ett tillfälligt familjehem i väntan på en mer permanent familjehemsplacering. I det aktuella fallet hade socialnämnden uttalat att de inte fann det meningsfullt eller

¹⁵⁹ Ibid., s. 23-24.

¹⁶⁰ Socialstyrelsen, *Fristad från våld – en vägledning om skyddat boende* (2013) s. 41.

¹⁶¹ Hem för vård av unga som enligt någon av anledningarna i LVU 3 § kräver särskild tillsyn, se LVU 12 §. a

¹⁶² Prop. 2009/10:165 s. 343.

¹⁶³ Skolverket, *Unga med skyddade personuppgifter* (2011) s. 41.

¹⁶⁴ Sveriges Radio, *Barn missar skolgång när de bor skyddat*. Publicerad 2017-06-30. Hämtad 2018-02-21. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=104&artikel=6728588> Försök har gjorts att begära ut aktuell rutin från Stockholms stad, men utan framgång.

lämpligt att låta barnet byta skola under den korta tid på strax över en månad som barnet befann sig i det tillfälliga familjehemmet, utan de nöjde sig med att ordna skolgång från tidpunkten när barnet kom till ett nytt och mer varaktigt familjehem. Enligt JO:s bedömning skulle socialnämnden ha vidtagit aktiva åtgärder för att ordna skolgång åt barnet även under tiden på det tillfälliga familjehemmet. JO uttalade att socialnämnden i det aktuella fallet borde ha vidtagit åtgärder för att lösa den akuta skolsituationen trots att det rörde sig om en tillfällig placering på familjehem i väntan på en mer permanent lösning. Enligt JO var det således bättre att barnet fick gå i en skola under en begränsad tid och sedan byta, än att barnet inte fick gå i skola alls.¹⁶⁵

Situationen påminner om placeringen i skyddat boende som ju också präglas av att vara tillfälligt till dess att en mer varaktig lösning finns. Vidare är det vanligtvis socialnämnden i hemkommunen som beslutar om placering i sådant boende. En skillnad är emellertid att placeringen i skyddat boende avser vårdnadshavaren och inte barnet, till skillnad från det nämnda JO-fallet som rörde en LVU-placering. Skyddat boende bör dock enligt Socialstyrelsens allmänna råd ha kapacitet att ta emot även barn, trots att barnen inte får något eget placeringsbeslut.¹⁶⁶ JO:s beslut är intressant i sammanhanget, eftersom det där sägs att en månad är lång tid nog för att socialnämnden ska ta till aktiva åtgärder för att se till att barnet får gå i skola. Vistelsen i skyddat boende kan vara längre än så¹⁶⁷ och bör således även den föranleda ingripande från socialnämnden. Därtill har som tidigare nämnt socialnämnden ett visst ansvar för barn som upplevt våld genom att de ska initiera en barnavårdsutredning om de får vetskap om något förhållande som kan föranleda åtgärder hos dem.¹⁶⁸ Socialnämnden får således vetskap om barnets situation men det verkar inte höra till det vanliga att även frågan om barnets skolgång inkluderas i en sådan utredning.

¹⁶⁵ JO dnr 1419-2004.

¹⁶⁶ SOSFS 2014:4 s. 9-10.

¹⁶⁷ Regeringen har i kommittédirektiv 2016:99 framfört att tiden som barn vistas i skyddat boende ökat från ca 40 dygn 2012 till cirka 50 dygn 2015, s. 9. Enligt anställd på kvinno- och tjejjouren Ada kan man vistas i deras skyddade boende upp till 6-12 månader, se avsnitt 2.2. IVO uppgav efter en tillsyn 2014 att barn kunde vistas på kvinnojour i flera månader utan fungerande skolgång, IVO (2014) s. 56-57.

¹⁶⁸ Se avsnitt 2.1.

4.4 Möjliga lösningar

4.4.1 Undervisning på HVB-hem

Situationen för barn på HVB-hem har i vissa avseenden tidigare varit likartad den som uppstår för barn i skyddat boende, då deras rätt till utbildning inte ansågs bli tillgodosedd. Sedan 2015 finns det därför i SkoL särskilda regler om skolgång för barn som bor i familjehem, HVB-hem eller stödboende med stöd i SoL 6:1. Huvudregeln är i vanliga fall att barnets hemkommun ska erbjuda grundskola i enlighet med SkoL 10:24. Men i SkoL 10:25 st. 2 anges att barn som bor i någon form av boende i enlighet med SoL 6:1 ska beredas möjlighet att gå i skola i sin vistelsekommun. Denna rätt gäller oberoende av hur länge barnet bor i hemmet. Hemkommunen ska stå för kostnaderna för skolgången.¹⁶⁹

Skolinspektionen publicerade under 2017 en granskning av skolgången för barn som bodde på HVB-hem, där en av två frågeställningar var huruvida barn blir mottagna i vistelsekommunens grundskolor, om de inte ansökt om att få gå i en fristående grundskola.¹⁷⁰ Granskningen genomfördes under 2016 och de barn som bodde på HVB-hemmen var placerade antingen med stöd av SoL eller LVU. Till bakgrund låg en granskning som publicerades 2010 där det framkom att barn som bodde på HVB-hem inte fick sin rätt till utbildning tillgodosedd.¹⁷¹ 2010 omfattades inte barn som bodde på just HVB-hem av reglerna om rätt till grundskola i sin vistelsekommun, varför personalen till stor del bedrev undervisning på boendena. Problematiken 2010 var således att eleverna fick sin rätt till utbildning tillgodosedd genom särskild undervisning i hemmet. Skolinspektionen kom bland annat fram till att barnen fick för lite undervisning, att undervisningen på HVB-hemmen var undermålig, att barnens hemkommun förhöll sig alltför passiva i frågan samt att kommunen och HVB-hemmen hade svårigheter att samverka. I sina rekommendationer pekade Skolinspektionen bland annat på vikten av samverkan mellan kommun, skola och behandlande instanser. Skolinspektionen tog även tillfället i akt att påpeka för

¹⁶⁹ Prop. 2014/15:43 s. 53

¹⁷⁰ Skolinspektionen, *HVB-placerade elevers utbildning i kommunala grundskolor* (2017).

¹⁷¹ Skolinspektionen, *Undervisning vid hem för vård eller boende, HVB* (2010).

regeringen att regleringen borde ses över, då tydligare lagstiftning skulle säkerställa skolpliktiga barns rätt till utbildning.¹⁷²

Skolinspektionen kom emellertid i sin granskning från 2017 fram till att regleringen som infördes 2015 för att råda bot på bristen i rätt till utbildning har varit framgångsrik, då de HVB-placerade barnen numera i hög grad bereds plats på grundskola i sin vistelsekommun.¹⁷³ Detta är ett intressant exempel på hur lagstiftaren lyckats lösa ett allvarligt problem i kommunerna, från vilket det går att dra paralleller till problematiken som diskuteras i denna uppsats. Visserligen var den stora frågan huruvida hemundervisning¹⁷⁴ var tillåten och höll tillräckligt god kvalitet. Men att barn helt och hållet förvägras rätten till utbildning bör konsumeras i den problemformuleringen. Snarare än att röra sig om två artskilda problem, rör det sig om ett och samma problem vilka befinner sig på olika platser på en stigande skala. Om möjlighet till utbildning av god kvalitet är allra längst upp på skalan och ingen möjlighet alls till utbildning är i botten, befinner sig hemundervisning av bristande kvalitet rimligtvis någonstans i den nedre delen av skalan.

4.4.2 Fjärrundervisning

En form för undervisning utanför skolans område är fjärrundervisning, vilket innebär att man med hjälp av informations- och kommunikationsteknik håller i undervisning där lärare och barn är åtskilda i rum men inte i tid, något som definieras i Skoll 1:3 och regleras närmare i Skolförordningen.

En handledare ska enligt Skolförordningen 5a:4 vid fjärrundervisning vara tillgänglig i den lokal som eleven befinner sig i, men den behörige läraren befinner sig på en annan plats och genomför undervisningen genom informations- och kommunikationsteknik. Enligt Skolförordningen 5a:1 och 2 får fjärrundervisning anordnas i grundskola¹⁷⁵ i ämnena moderna språk, modersmål och teckenspråk.¹⁷⁶ Det

¹⁷² Ibid., s. 7-8.

¹⁷³ Skolinspektionen (2017) s. 9-10.

¹⁷⁴ S.k. särskild undervisning i hemmet.

¹⁷⁵ Samt grundsärskola, sameskola och specialskola.

¹⁷⁶ Samt samiska i sameskola, enligt Skolförordningen 5a:2 p. 3. Staten är dock huvudman för sameskola enligt Skoll 2:4.

får dock endast användas om legitimerade lärare saknas där barnet befinner sig eller om elevunderlaget är otillräckligt enligt Skolförordningen 5a:3.

Regeringen har på en punkt som är intressant för förevarande undersökning reglerat fjärrundervisning på ett sätt som skulle underlätta säkerställandet av rätten till utbildning för barn på särskilda ungdomshem¹⁷⁷. Enligt Skolförordningen 14a:3 kan elever som bor i särskilda ungdomshem läsa alla ämnen utom svenska, svenska som andraspråk, engelska och matematik genom fjärrundervisning, om det saknas legitimerade lärare¹⁷⁸ enligt p.1 eller elevunderlaget är otillräckligt enligt p.2. En skillnad är att det är staten som är huvudmän för särskilda ungdomshem och att kommunens roll i det hela endast är att genom socialnämnden placera barn i sådana hem enligt LVU 12 § st. 2. Vidare är situationen för barn som bor i särskilda ungdomshem och skyddat boende mycket olika varandra. Detta till trots skulle fjärrundervisning kunna vara ett alternativ för barn i skyddat boende. Det hade inte löst problemet med isolering och bristande sociala kontakter, men åtminstone hindrat dem från att hamna efter sin ordinarie undervisning.

4.5 Avslutande reflektioner

Avsnitt 4 har behandlat kommunens ansvar som huvudman för skola och skolpliktsbevakare. I avsnittet har även undersökts hur långt kommunens ansvar som huvudman för grundskola sträcker sig genom att jämföra med andra situationer där barn som inte har möjlighet att ta sig till skolan ändå får sin rätt till utbildning tillgodosedd. Skolpliktsbevakningen pekar tydligt ut att barnets hemkommun ska ansvara för att se till att barn (inklusive barn i skyddat boende) fullgör sin skolplikt på ett eller annat vis. När det gäller barn i skyddat boende innebär regleringen att kommunen kan konstatera att ett barn inte går i skola och utreda varför så är fallet. Emellertid blir det problematiskt när det kommer till hur skolgången ska organiseras. Det finns ingen lagstiftning som på ett tydligt sätt pekar ut att kommunen ansvarar för

¹⁷⁷ Hem för vård av unga som enligt någon av anledningarna i LVU 3 § kräver särskild tillsyn, se LVU 12 §. a

¹⁷⁸ Eller, när det gäller studiehandledning på modersmålet och integrerad samisk undervisning, annan lämplig person.

att se till att barn i skyddat boende får undervisning, till skillnad från ordningen för barn som vårdas på sjukhus.¹⁷⁹

Enligt JO ska en placerande kommuns socialnämnd vidta aktiva åtgärder för det placerade barnets rätt till skolgång, men huruvida detta är applicerbart även i de fall endast barnets vårdnadshavare har en placering är oklart. Kommunens socialnämnd får genom att placera en vårdnadshavare med ett medföljande barn i skyddat boende vetskap om att även barnet befinner sig där och skolan får vetskap genom barnets frånvaro. Enligt Skolverket ska kommunen då också tillse att undervisning sker på annat sätt. Socialstyrelsen menar att det är här samverkan kommer in. En rutin för att ordna skolgången för barn i skyddat boende är ett sätt att organisera en sådan samverkan. Sådana rutiner existerar dock inte i de allra flesta kommuner.¹⁸⁰ För att den grundlagsstadgade rätten till utbildning ska tillgodoses för barn i skyddat boende verkar det således krävas ytterligare åtgärder för att tydliggöra hur skolgången ska organiseras.

¹⁷⁹ Enligt SkoL 24:16-19.

¹⁸⁰ Se avsnitt 1.1.

5 Vårdnadshavarnas ansvar

5.1 Vårdnadshavarnas bestämmanderätt

Eftersom gemensam vårdnad är den vanligaste vårdnadsformen¹⁸¹ även efter en separation¹⁸² samt eftersom det är vid denna vårdnadsform som fullgörandet av skolplikten för barn i skyddat boende försvåras, är utgångspunkten i det följande gemensam vårdnad. Har den skyddade vårdnadshavaren ensam vårdnad, finns inget hinder mot att ensam besluta om att ens barn ska byta skola.¹⁸³ Så är även fallet om tingsrätten beslutar om ensam vårdnad interimistiskt.¹⁸⁴ Ett interimistiskt beslut om ensam vårdnad kan emellertid enligt utsaga från kvinnojourer och andra yrkesverksamma dröja upp till flera månader.¹⁸⁵ Det är således den tidsperiod från det att vårdnadshavaren flyr med barnet till skyddat boende fram till dess att en eventuell ändring av vårdnaden sker som är av intresse i framställningen.

Vårdnadshavare med gemensam vårdnad har som utgångspunkt enligt FB 6:11 jämte 6:13 gemensam bestämmanderätt i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Enligt FB 6:11 har vårdnadshavaren

”rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren ska därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål.”¹⁸⁶

I FB 6:13 st. 1 stadgas att 6:11 ska gälla vårdnadshavarna tillsammans om barnet har två vårdnadshavare. Huvudregeln är således att vårdnadshavaren som lever under skydd och förövaren förväntas vara överens om viktiga beslut gällande barnet vid gemensam vårdnad. Den vårdnadshavare hos vilken barnet varaktigt bor har dock rätt att besluta om sådant som rör barnets dagliga omsorg, men inte i frågor av större betydelse för barnet.¹⁸⁷

¹⁸¹ Schiratzki (2017) s. 95.

¹⁸² Prop. 2011/12:53 s. 12.

¹⁸³ Beslut om barnets personliga angelägenheter fattas då av vårdnadshavaren ensam enligt FB 6:11.

¹⁸⁴ Interimistiskt beslut om vårdnad kan fattas enligt FB 6:20.

¹⁸⁵ Unizon, *Vårdnad, Boende och Umgänge*. Senast uppdaterad 2014-11-14. Hämtad 2018-02-21.

<http://unizon.se/mans-vald-mot-kvinnor/vardnad-boende-och-umgange>

¹⁸⁶ FB 6:11.

¹⁸⁷ Saldeen, Åke, *Barn- Och Föräldrarätt* (2013) s. 190-191.

I FB 6:13 st. 2 stadgas att om en vårdnadshavare är frånvarande på grund av sjukdom eller liknande, får den andre ensam fatta beslut som inte utan olägenhet går att skjuta upp. Detta är dock enligt samma stycke inte tillämpligt på beslut som är av ingripande betydelse för barnets framtid, om inte barnets bästa uppenbarligen kräver det. Frågan om var ett barn ska gå i skola hör enligt förarbeten till den typ av beslut som har så stor betydelse för barnets framtid att vårdnadshavarna gemensamt ska fatta beslut.¹⁸⁸

Skulle den förhindrade vårdnadshavaren i efterhand finna att förutsättningarna för att ensam fatta beslut inte förelegat,¹⁸⁹ bör beslutet enligt förarbeten kunna ogiltigförklaras.¹⁹⁰ Det finns möjlighet för rätten att enligt FB 6:8a st. 1 ge en förälder ensam vårdnad om den andre föräldern är varaktigt förhindrad att utöva vårdnaden. Emellertid är detta lagrum endast tillämpligt i situationer där en vårdnadshavare omöjligen kan utöva vårdnaden, så som om den är med i en naturkatastrof eller på grund av långvarig medvetlöshet.¹⁹¹ Att ett barn placerats familjehem på grund av orsaker som hänför sig till vårdnadshavaren är enligt förarbetena inte tillräckligt för en ändring i vårdnaden enligt FB 6:8a st. 1.¹⁹²

FB 6:13 föranleder enligt doktrin tolkningsvårigheter, eftersom det inte är preciserat i vilka fall det är tillåtet för en vårdnadshavare att ensam fatta beslut som har stor betydelse för barnets framtid.¹⁹³ På vissa områden har därför specialreglering införts, som ska underlätta konfliktlösning mellan vårdnadshavare.¹⁹⁴ Ett exempel på detta är FB 6:13a. Regeln infördes 2012 och möjliggjorde för barn att få vård eller sociala insatser med endast en vårdnadshavares samtycke. Regeln ger socialnämnden tillåtelse att gå in och fatta beslut i en vårdnadshavares ställe om vårdnadshavaren motsätter sig vissa typer av vård och sociala insatser.¹⁹⁵

¹⁸⁸ Prop. 1975/76:170 s. 178.

¹⁸⁹ Att barnets bästa uppenbarligen kräver ett beslut trots att den ene vårdnadshavaren var förhindrad.

¹⁹⁰ Prop. 1975/76:170 s. 178.

¹⁹¹ Prop. 2004/05:136 s. 54-55.

¹⁹² Ibid., s. 54.

¹⁹³ Se Schiratzki (2013) s. 98; Singer, Anna, *Barnets Bästa : Om Barns Rättsliga Ställning I Familj Och Samhälle* (2012) s. 132. Singer tar upp att det krävs ställningstaganden för att tydliggöra hur konflikter om bland annat barns skolgång ska lösas.

¹⁹⁴ Schiratzki (2013) s.99.

¹⁹⁵ Insatser enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), behandling i öppna former enligt SoL 4:1, utseende av kontaktperson eller en familj enligt SoL 3:6b st. 1 eller insatser enligt Lagen (1999:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, 9 § p. 4-6.

Bakgrunden till att FB 6:13a infördes var att det förkom flera fall där en våldsutövande vårdnadshavare motsatte sig att barnet mottog psykologsamtal eller andra stödinsatser. Detta kunde vara på grund av rädsla för att barnet skulle påverkas till nackdel för vårdnadshavaren eller helt enkelt för att ”straffa” den andre vårdnadshavaren.¹⁹⁶ En del remissinstanser var kritiska till förslaget och menade att den rådande ordningen var tillräcklig eftersom det fanns möjlighet att ansöka om ensam vårdnad vid djupa meningsskiljaktigheter mellan vårdnadshavarna.¹⁹⁷ Några av regeringens argument för att ändå införa denna begränsning i bestämmanderätten för vårdnadshavare var att skilda åsikter bland vårdnadshavarna i en fråga inte per automatik innebar att domstolen skulle anse att tillräckliga skäl fanns för ensam vårdnad. Vidare menade regeringen att det inte kunde förväntas att en vårdnadshavare precis efter en separation eller flykt från en våldsutövande partner skulle ha kraft att genomgå en domstolsprocess, och även om så vore fallet skulle en domstolsprocess kunna dra ut på tiden. Om barnet skulle ha behov av vård eller insats relativt snabbt skulle möjligheten till ensam vårdnad därför inte ha varit en tillräcklig lösning.¹⁹⁸

Även om frågan om vård och sociala insatser kan sägas skilja sig från beslut om var barnet ska gå i skola finns likheter. Likheterna ligger i att det handlar om för barnet positiva beslut (möjlighet till skolgång och möjlighet till sociala eller vårdande insatser) som ställs mot en vårdnadshavares rätt att bestämma över barnets angelägenheter enligt FB 6:11 jämte 6:13. Som rättsläget ser ut idag är det emellertid upp till vårdnadshavarna att komma överens i de frågor av ingripande betydelse för barns framtid som inte specialreglerats eller att som sista åtgärd ge en vårdnadshavare ensam vårdnad.¹⁹⁹

5.2 Vårdnadshavarnas ansvar för skolplikt och rätten till utbildning

I förarbetena till SkoL formuleras vårdnadshavarnas ansvar för rätten till utbildning som dubbel, i bemärkelsen att de har skyldigheter gentemot både det barn som de är vårdnadshavare för och gentemot samhället.²⁰⁰ FB reglerar skyldigheterna gentemot

¹⁹⁶ Prop. 2011/12:53 s. 13.

¹⁹⁷ Ibid., s. 12.

¹⁹⁸ Ibid., s. 13-14.

¹⁹⁹ Singer (2012) s. 132.

²⁰⁰ Prop. 1985/86:10 s. 91.

barnet och SkoL skyldigheterna i relation till samhället.²⁰¹ Grunden till vårdnadshavarens ansvar för att barnet får tillgång till utbildning finns i FB 6:2 st. 2. I förarbetena sätts inte särskilt höga krav på vårdnadshavarna i detta avseende. De ska se till att barnen kommer till skolan och vid behov uppmana dem att inte hålla sig borta från lektioner.²⁰²

I SkoL 7:20 stadgas att barnets vårdnadshavare ska tillse att deras barn fullgör sin skolplikt. Skyldigheten är förenad med möjligheten för hemkommunen att enligt SkoL 7:23 förelägga vårdnadshavaren att uppfylla sina skyldigheter. Föreläggandet kan kombineras med vite. För att vite ska kunna utdömas krävs att det tydligt framgår av föreläggandet vad vårdnadshavaren förväntas göra för att undgå att betala vitesbeloppet.²⁰³ Ett föreläggande från kommunen är endast aktuellt om det är vårdnadshavarens brister som har orsakat att det skolpliktiga barnet inte är i skolan. Under denna utrednings gång har inget exempel på föreläggande när en vårdnadshavare som håller hemma ett barn på grund av en hotbild framkommit. Med anledning av de risker det kan innebära att skicka barnet till skolan trots en hotbild, kan beslutet att hålla hemma barnet från skolan sägas vara i linje med FB 6:1 som stadgar att barnet har rätt till omvårdnad och trygghet samt att barnet inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Det är vårdnadshavarens ansvar att tillgodose barnets behov av omvårdnad som uttrycks i FB 6:1.²⁰⁴

I SkoL regleras förutom rätten till utbildning en motsvarande plikt för den enskilde att delta i undervisningen. I SkoL 7:17 stadgas att barnet ska delta i undervisningen som ges om det inte finns giltiga skäl att utebli. Detta kan gälla sjukdom eller i förtid beviljad ledighet.²⁰⁵ Enligt paragrafens sista stycke ska rektorn redan samma dag (om det inte finns särskilda skäl att vänta) informera vårdnadshavare om deras barn uteblivit från skolan. Enligt SkoL 7:18 får kortare ledigheter för enskilda angelägenheter beviljas av skolans rektor eller någon som rektorn uppdrar att fatta beslut i frågan. Om en ledighet är längre än 10 dagar måste rektorn besluta om det, SkoL 7:18 st. 1. Längre ledigheter kan beviljas enligt 2 st., men endast om synnerliga

²⁰¹ Ibid.

²⁰² Ibid.

²⁰³ Prop. 2009/10:165 s. 709.

²⁰⁴ Singer (2012) s. 99-100.

²⁰⁵ Skolverket, *Frånvaro och ledighet* (2013).

skäl föreligger. Den typ av ledighet som kan bli aktuell enligt 7:18 utgörs av resor, familjehögtider eller religiösa högtider.²⁰⁶ Vidare är det enligt SkolL 7:19 möjligt att befrias från vissa obligatoriska utbildningsmoment om det föreligger synnerliga skäl. Detta undantag gäller enligt förarbetena endast utpräglade undantagsfall och ska tillämpas restriktivt.²⁰⁷ Det är endast möjligt vid enstaka tillfällen per läsår och ska inte kunna leda till att eleven riskerar att inte nå kunskapsmålen.²⁰⁸

²⁰⁶ Prop. 2009:10: 165 s. 707.

²⁰⁷ Ibid., s. 340-341.

²⁰⁸ Ibid., s. 341.

6 Skolpersonalens ansvar

Den roll skolans personal får i sammanhanget är till stor del beroende av reglerna om kommunens och vårdnadshavarnas ansvar. Kommunerna beslutar enligt SkolL 10:30 om huruvida de kan ta emot en elev men vad gäller själva placeringen i skolan är det skolpersonalens uppgift att kontrollera att båda vårdnadshavarna samtycker när de tar emot barn som har två vårdnadshavare.²⁰⁹ Skolans rektor fattar den typen av beslut som ett led i sitt ansvar för att leda skolenheten.²¹⁰

Det finns exempel på när JO har kritiserat skolor för att de mottagit en elev med bara en av två vårdnadshavarens samtycke. I ett fall från JO 2001/02 hade den ene vårdnadshavaren, hos vilken barnet var folkbokfört, skrivit in barnet på en skola i närheten av sin bostad trots den andre vårdnadshavarens bristande samtycke. Skolan i fråga tog emot eleven eftersom barnet var folkbokfört i skolans upptagningsområde. JO riktade i detta fall kritik mot att skolan i strid mot sitt ansvar inte hade kontrollerat vårdnadsförhållandena i folkbokföringen eller tagit hänsyn till den andre vårdnadshavarens protest mot att skriva in barnet i skolan.²¹¹

I ett annat JO-beslut från år 2000, höll en förälder som inte var vårdnadshavare barnet borta från den andre föräldern som hade ensam vårdnad. Föräldern gjorde sig skyldig till egenmäktighet med barn. Under tiden som barnet bodde hos föräldern utan vårdnad skrevs barnet under falskt namn in på en skola. Skolan i fråga godtog detta, eftersom det hade förekommit trakasserier från vårdnadshavaren och föräldern med barnet uppgav för skolan att de levde under skydd. Även i detta fall ansåg JO att skolan hade agerat felaktigt då de varken utredde barnets rätta identitet eller vem som hade vårdnad om barnet. Något som är intressant är att JO däremot i detta fall ansåg att skolan hade agerat korrekt i att bereda en plats åt barnet i skolan, med anledning av sitt ansvar för att tillgodose rätten till utbildning för skolpliktiga barn. Även om JO riktar skarp kritik mot skolans agerande, uttalas således att en slags avvägning måste göras när barnet riskerar att missa sin skolgång helt och hållet.²¹² Av bedömningen framgår att det inte är acceptabelt att offentliga myndigheter medverkar till att barn

²⁰⁹ Skolverket (2012) *Vårdnadshavares och föräldrars rätt till information och inflytande* s. 3.

²¹⁰ SkolL 2:10.

²¹¹ JO:s ämbetsberättelse 2001/02 s. 397-399.

²¹² JO:s ämbetsberättelse 2000/01 s. 429-433.

hålls gömda från sina vårdnadshavare, men JO anför ändå följande avseende skolans beslut att bereda plats åt barnet:

”Man kan emellertid inte bortse från att skolan i sådana fall som det aktuella ställs inför stora svårigheter; situationen kan ofta vara så låst att vederbörande förälder föredrar att hålla barnet borta från skolan framför att riskera att barnets vistelseort röjs. En sådan konsekvens står givetvis i bjärt kontrast till kravet att beakta barnets bästa.”²¹³

JO verkar anse att skolans primära syfte är att tillgodose rätten till utbildning, eftersom det är i barnets intresse att gå i skolan. Det sågs således av JO som bättre för barnet att i detta fall gå i en skola utan den ene vårdnadshavarens vetskap än att hållas borta från skolan helt och hållet.

Det finns även exempel på när skolinspektionen har avstått från att kritisera kommunen när en grundskola skrev in ett barn mot den ene vårdnadshavarens uttryckliga vilja. Skolans agerande var försvarbart eftersom barnet hade rätt till utbildning och det inte var möjligt att inhämta båda vårdnadshavarnas godkännande.²¹⁴ Enligt Skolinspektionens uppfattning skulle skolan ta emot barnet trots bristande samtycke hos en av vårdnadshavarna. Schiratzki tolkar fallet som att utvecklingen går mot att sätta barnets intressen framför föräldrarnas.²¹⁵

Av det sagda kan utläsas att skolan får en betydande roll då de kan komma att behöva avgöra om ett barn ska tas emot i skolan på endast en av två vårdnadshavares begäran. Även om det finns fall där JO och Skolinspektionen bedömt att rätten till utbildning går före vårdnadshavarnas bestämmanderätt är detta inte tydliggjort i lag. Den kan därför vara svårt för en skola att avgöra i vilka fall de borde ta emot en elev mot en vårdnadshavarens vilja eller utan dess vetskap. Det kan också ifrågasättas om det varit lagstiftarens mening att skolan ska ha en sådan avgörande roll. Det sagda visar att varken vårdnadsreglerna eller SkolL:s bestämmelser kan ses isolerat, utan en avvägning mellan barnets rätt att gå i skola och vårdnadshavarnas bestämmanderätt behöver göras.

²¹³ Ibid., s. 433.

²¹⁴ Schiratzki (2013) s. 106.

²¹⁵ Ibid., s. 106-107.

7 Analys

7.1 Regleringens ändamålsenlighet

Det har framgått av ovanstående utredning att skolpliktiga barn som vistas i skyddat boende har rätt till utbildning.²¹⁶ Det ska vidare finnas tillgång till kommunala grundskolor.²¹⁷ Kommuner ansvarar för att bevaka att barn som bor i kommunen fullgör sin skolplikt.²¹⁸ Tillgången till utbildning ska vara lika för alla barn, oavsett social situation.²¹⁹ Vidare har vårdnadshavarna ett visst ansvar att se till att deras barn fullgör sin skolplikt.²²⁰ Trots detta går barn som vistas i skyddat boende ofta miste om sin skolgång. I det följande kommer undersökas om reglerna som syftar till att tillgodose rätten till utbildning är ändamålsenligt utformade när det gäller barn i skyddat boende.

Det har framgått att rätten till utbildning kan ses som såväl en civil som en social eller ekonomisk rättighet.²²¹ Syftet med rätten till utbildning har formulerats i såväl internationell som nationell rätt. I internationella konventioner till vilka Sverige är part, formuleras rätten till utbildning som något som ska främja barnets övriga rättigheter och utveckla barnet som person, samt ge barnet egenmakt.²²² Även lika tillgång till utbildning oavsett social situation betonas i de internationella konventionerna.²²³ I de utredningar som föregick den grundlagsstadgade rätten till utbildning gjordes hänvisningar till de internationella konventionerna.²²⁴ Enligt SkoL är syftena med grundskolan bland annat att ge en god grund för att aktivt deltagande i samhällslivet och att förbereda eleverna för fortsatt utbildning.²²⁵ Reglerna om kommuners, skolors och vårdnadshavares ansvar i relation till rätten till utbildning tar sikte på att realisera rätten till utbildning för skolpliktiga barn. Emellertid finns det inte någon lagregel som direkt tar sikte på hur skolgången ska säkras för barn som befinner sig i den speciella situation att de lever i skyddat boende.

²¹⁶ Enligt bland annat EKMR, RF 2:18 och SkoL 7:3.

²¹⁷ Enligt reglerna om kommunen som huvudman i SkoL 2 kap.

²¹⁸ Den s.k. skolpliktsbevakningen i SkoL 2:21.

²¹⁹ SkoL 1:8. Se även avsnitt 3.4.

²²⁰ Enligt regler i FB och SkoL. Se avsnitt 5.2.

²²¹ Se avsnitt 3.1.

²²² Se avsnitt 3.2.1-5.

²²³ Se avsnitt 3.2.6.

²²⁴ Se avsnitt 3.3.

²²⁵ Se avsnitt 3.4.

Eftersom barn ses som särskilt sårbara och i behov av speciella rättigheter²²⁶ är det av vikt att rättigheterna för de barn som dessutom upplevt våld av och/eller mot närstående tas på allvar. Ett sätt att anlägga ett barnrättsperspektiv är att synliggöra och problematisera om barn ses som rättighetsbärare. För att återkomma till den barnrättsliga forskningen och däribland Freemans tankar om barns rättigheter, poängterar han att det krävs implementering för att barns rättigheter verkligen ska få genomslagskraft.²²⁷ Även barnrättskommittén har uttalat att det inte räcker att barns rättigheter finns nedskrivna, utan det krävs ytterligare och mer aktiva åtgärder för att rättigheterna även ska säkerställas i praktiken.²²⁸

Det har genom särskilda lagregler konkretiserats hur rätten till utbildning ska tillgodoses för barn på HVB-hem²²⁹ och för barn som vårdas på sjukhus.²³⁰ Därtill har regeringen utfärdat förordningsbestämmelser om fjärrundervisning, som ger barn på ungdomshem större möjlighet att delta i undervisning i vissa ämnen.²³¹ Sådana konkretiserande regler om hur rätten till utbildning ska tillgodoses för barn i skyddat boende finns däremot inte. Allmänna råd och rättsliga vägledningar från myndigheter behandlar frågan i viss utsträckning. Skolverket har tolkat rätten till utbildning som att kommunen har ansvar för att vidta extra åtgärder för att erbjuda undervisning för barn som inte kan ta sig till skolan på grund av en hotbild.²³² Socialstyrelsen menar att barns vistelse- och hemkommun ska samarbeta för att lösa skolgången för barn i skyddat boende.²³³ Varken Skolverkets eller Socialstyrelsens rekommendationer är emellertid juridiskt bindande, vilket i praktiken ger rättigheten mindre tyngd. Rättsligt bindande regler om hur exempelvis kommuner ska gå tillväga för att tillgodose utbildning för barn i skyddat boende hade gjort att implementeringen av rättigheten mer effektiv.

Att rätten till utbildning gäller även barn i skyddat boende är klarlagt, men kommunernas, vårdnadshavarnas och skolornas ansvar för att dessa barn ska kunna

²²⁶ Greenhill et al. (2007) s. 120.

²²⁷ Se avsnitt 1.2.1.

²²⁸ SOU 2016:19 s. 285.

²²⁹ SkoL 10:25 st. 2. Se även avsnitt 4.4.1.

²³⁰ SkoL 10:16-19. Se även avsnitt 4.1.

²³¹ Skolförordningen 14a:3. Se även avsnitt 4.4.2.

²³² Skolverket (2011) s. 41. Se även avsnitt 4.3.

²³³ Socialstyrelsen (2012) s. 23-24. Se även avsnitt 4.2.

åtnjuta sin rätt till utbildning förefaller således inte vara tydligt nog för att få genomslag i praktiken. Det sagda ger intrycket att regleringen om rätt till utbildning inte är ändamålsenligt utformad för att kunna säkerställa skolgången för barn i skyddat boende. Det extra skydd som hade krävts för att säkerställa skolgången för dessa barn saknas.

Något som får antas ytterligare försvåra fullgörandet av rätten till utbildning är faktumet att de barn som vistas i skyddat boende inte har något eget placeringsbeslut, utan endast är medföljande en vuxen. Därtill finns boendeformen skyddat boende inte definierad i lag.²³⁴ Eftersom omständigheterna som kringgärdar tillvaron för barn i skyddat boende inte lagreglerats, riskerar deras situation att osynliggöras för de aktörer som har ett ansvar för att tillgodose deras rätt till utbildning.

Som tidigare nämnt kan vårdnadshavarnas relation till barnet sägas ha en yttre och en inre dimension.²³⁵ Vårdnadshavarnas handlingsutrymme i relation till barnet (den inre dimensionen) vad gäller skolgången innebär den i FB 6:2 st. 2 stadgade skyldigheten att svara för att barnet får tillfredsställande utbildning. Även skyldigheten och rätten att besluta i angelägenheter som rör barnets personliga förhållanden enligt FB 6:11 är en del i denna inre dimension av vårdnaden. Detta handlingsutrymme kan begränsas av det allmänna, bland annat för att tillgodose barnets rättigheter.²³⁶ Skolplikten i sig, som är införd för att tillgodose barnets rätt till utbildning, kan sägas utgöra en sådan begränsning i vårdnadshavarnas handlingsutrymme som utgör den yttre dimensionen. För att rätten till utbildning ska kunna realiseras i de fall som barnet bor i skyddat boende verkar det krävas ytterligare begränsningar i vårdnadshavarnas handlingsutrymme.

För analysera rätten till utbildning för barn i skyddat boende, kan barnets rätt sättas i relation till vårdnadshavarnas intressen för att se huruvida barns rätt underordnas vuxnas. Som tidigare framgått är huvudregeln att en vårdnadshavare inte ensam kan besluta om att ett barn ska börja i ny skola.²³⁷ Finns två vårdnadshavare har skolan en

²³⁴ Se avsnitt 2.1.

²³⁵ Se avsnitt 1.4.

²³⁶ Schiratzki (2013) s. 44.

²³⁷ FB 6:11 och 6:13. Se även avsnitt 5.1.

skyldighet att inhämta den andre vårdnadshavarens samtycke innan placering i skolan.²³⁸ Vid en avvägning mellan vårdnadshavarens bestämmanderätt och rätten till utbildning förefaller det emellertid som att både JO och Skolinspektionen är av uppfattningen att rätten till utbildning ska vägra tyngre än vårdnadshavarnas rätt att bestämma om barnet riskerar att annars bli utan skolgång.²³⁹

Det kan sägas uppstå en normkonflikt mellan reglerna om bestämmanderätt i FB 6:11 jämte 6:13 och barnets rätt till utbildning i RF 2:18. En sådan normkonflikt kan lösas med hjälp av principen om den formella lagkraften. Principen framgår av RF 8:18 och innebär att grundlag endast får ändras med annan grundlag, att lag endast får ändras med lag osv.²⁴⁰ Den formella lagkraftens princip kan användas som en tolkningsregel och ger för handen att ett grundlagsstadgande gäller oavsett vad som står i en regel som befinner sig längre ned i normhierarkin.²⁴¹ Eftersom grundlag är i ”toppen” av normhierarkin får varken lag, förordning eller föreskrift strida mot ett grundlagsstadgande.²⁴² RF 2:18 gäller enligt denna tolkningsregel framför FB:s bestämmelser. Det föreskrivs även i RF 12:10 att om ett offentligt organ finner att en föreskrift står i strid med en grundlagsbestämmelse, så får föreskriften inte tillämpas. Stadgandet riktar sig till förvaltningsmyndigheter och utgör del i den konstitutionella kontrollen av att övriga författningar inte strider mot grundlag.²⁴³ I RF 12:10 st. 2 erinras även om att grundlag går före lag. Vidare utgör RF 2:18 inte en sådan relativ rättighet som kan begränsas enligt lag, RF 2:20 e contrario. Det sagda ger för handen att vårdnadshavarens rätt att bestämma enligt FB 6:11 och 6:13 bör ge vika för barnets rätt till utbildning enligt RF 2:18. För att använda Freemans och Dworkin’s tankar om barns rättigheter som ett trumfkort,²⁴⁴ kan detta förhållande formuleras som att barnets rätt till utbildning trumfar överväganden om vårdnadshavarnas intresse av att bestämma om frågor som rör barnet.

²³⁸ Se avsnitt 6.

²³⁹ Se avsnitt 6.

²⁴⁰ Jermsten, lagkommentar RF 8:18, *Regeringsform (1974:152) 18 §*, Lexino 2015-07-01 hämtad 2018-02-22.

²⁴¹ Ibid.

²⁴² Warnling-Nerep, Wiweka, Lagerqvist Veloz Roca, Annika & Reichel, Jane, *Statsrättens Grunder* (2011) s. 201-202.

²⁴³ Ibid., 226-227.

²⁴⁴ Se avsnitt 1.4.

7.2 Framåtblickande analys

I SOU 2017:112 har bland annat föreslagits hur barns rätt till skolgång ska säkerställas under vistelsen i skyddat boende. I kommittédirektivet som föregick utredningen framförs att det är av vikt att stärka ställningen för barn i skyddat boende med anledning av att många barn berörs av problematiken och har upplevt våld i nära relationer.²⁴⁵ Faktumet att barn i skyddat boende endast är medföljande och inte har någon egen skyddsplacering ses som av avgörande betydelse för deras möjlighet att få sina rättigheter tillgodosedda. Ett sätt att stärka barns ställning som rättssubjekt är enligt regeringen att ge socialtjänsten ökade möjligheter att placera även barn i skyddat boende. Möjligheten till att införa en liknande konstruktion som den i FB 6:13a ska även enligt kommittédirektivet utredas, vilken innebär att det skulle räcka att en vårdnadshavare samtycker till insatsen om placering på boendet samt om byte av skola.²⁴⁶ I det följande presenteras och analyseras de förslag i betänkandet som, om de resulterar i lagändringar, kommer påverka möjligheten till skolgång för barn i skyddat boende.

Förslag: *Skyddat boende får en juridisk definition i Socialtjänstförordningen.*

Följande juridiska definition av termen *skyddat boende* föreslås av utredningen:

”Med skyddat boende avses ett boende inom socialtjänsten som tillfälligt tar emot enskilda som behöver insatser mot hot, våld eller andra övergrepp i förening med ett boende. Insatserna ska syfta till att skydda och stödja enskilda från att fortsätta utsättas för hot, våld eller andra övergrepp.

Om ett skyddat boende drivs av ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ krävs dessutom att verksamheten bedrivs yrkesmässigt.”²⁴⁷

Definitionen är något mer detaljerad än den (ej juridiskt bindande) definition som Socialstyrelsen tidigare tillhandahållit.²⁴⁸ En juridisk definition av skyddat boende är troligen en viktig förutsättning för att fortsatt kunna reglera omständigheterna för barn

²⁴⁵ Regeringen stödjer sig på forskning som visar att var 10:e barn någon gång upplevt våld mellan sina föräldrar. Se Kommittédirektiv 2016:99 s. 4.

²⁴⁶ Dir. 2016:99 s. 5.

²⁴⁷ SOU 2017:112 s. 57.

²⁴⁸ Se avsnitt 2.1.

i skyddade boenden, genom att deras situation lyfts in i det juridiska sammanhanget. Att termen får en juridisk definition ska enligt utredningen underlätta möjligheten att ha enhetliga kvalitetskrav på skyddade boenden.²⁴⁹

Barn nämns inte uttryckligen i definitionen, utan de inbegrips i begreppet *enskilda*. Anledningen är att utredningen vill säkerställa att alla brottsoffer som är i behov av insatsen ska ha tillgång till den.²⁵⁰ Det är oklart vilka brottsoffer som skulle exkluderas om man särskilt uttryckte att det skyddade boendet var till för bland annat barn som upplevt våld. Att nämna barn särskilt skulle ytterligare stärka deras ställning genom att det hade förtydligats att skyddade boenden och de som placerar dem där bör ha kapacitet att tillgodose barns behov. Det förefaller därför som att man i förslaget inte avser införa någon ändring i den rådande ordningen, där skyddat boende rekommenderas att ha kapacitet att ta emot barn men detta inte är något krav.²⁵¹

Trots att ideella aktörer enligt Socialstyrelsens siffror tillhandahåller majoriteten av skyddade boenden²⁵² inleds den föreslagna paragrafen med att stadga att skyddat boende bedrivs inom socialtjänsten. Paragrafens uppbyggnad kan tolkas som att det vanligaste förfarandet är att socialtjänsten tillhandahåller skyddat boende, men att privata och ideella aktörer *kan* tillhandahålla boendena. Det framgår inte av betänkandet om uppbyggnaden syftar till att åstadkomma en ändring, där socialtjänsten står för merparten av boendena.

Förslag: *Socialnämndens ansvar för barn förtydligas och barn ges möjlighet att bli placerade i skyddat boende.*

Socialnämndens ansvar för de som behöver stöd och skydd, inklusive barn, föreslås bli förtydligat. Det föreslås dels ändringar i SoL:s befintliga bestämmelser och dels att en ny paragraf införs: SoL 6:1a.²⁵³ Den nya bestämmelsen föreslås ha följande lydelse:

²⁴⁹ SOU 2017:112 s. 161.

²⁵⁰ Ibid., s. 163.

²⁵¹ Se avsnitt 2.1.

²⁵² Se avsnitt 2.1.

²⁵³ SOU 2017:112 s. 35.

”Socialnämnden ska även sörja för att den som behöver stöd och skydd till följd av hot, våld eller andra övergrepp kan tas emot i ett skyddat boende.

Barn får tas emot i ett sådant boende endast tillsammans med en vuxen vårdnadshavare.”²⁵⁴

Utredningen föreslår att barns placering i skyddat boende ska ses som en egen stödinsats och att ett eget beslut ska fattas avseende barnets skyddsplacering. Att barn ska ha egna placeringsbeslut ska enligt förslaget inte stå särskilt uttryckt i lagen utan förväntas följa av att placering i skyddat boende för barn blir en möjlighet för socialtjänsten.²⁵⁵ Att barn kan placeras i skyddat boende som en egen stödinsats förväntas stärka deras ställning som rättssubjekt.²⁵⁶ Vidare föreslås ett uttryckligt stadgande om att hemkommunen bibehåller ansvaret för den som vistas i skyddat boende, även om boendet är i en annan kommun. Detta genom att lägga till en punkt i SoL 2a:4. Termen skyddat boende läggs enligt förslaget till i flera av SoL:s bestämmelser där socialnämndens ansvar för enskilda på bland annat familje- och HVB-hem idag stadgas.²⁵⁷ Det anges även i betänkandet att socialnämnden särskilt ska ansvara för att barnets behov, bland annat vad gäller skolgång, tillgodoses.²⁵⁸

Förslaget skulle till viss del stärka barns rättsliga ställning, genom att man i den citerade paragrafen uttryckligen stadgar att barn får tas emot i skyddat boende. Att barn *får* tas emot i boendet emellertid en försiktig formulering, men som möjligen beror på att det, som tidigare nämnt, inte är ett krav att skyddade boenden ska kunna ta emot barn.

Förslag: *Möjlighet för socialnämnden att besluta om skyddat boende och byte av skolgång med endast en vårdnadshavares samtycke.*

Enligt FB 6:13a:s nuvarande lydelse kan socialnämnden med endast en vårdnadshavares samtycke fatta beslut om vissa insatser som rör exempelvis

²⁵⁴ Ibid., s. 36.

²⁵⁵ Ibid., s. 189-192.

²⁵⁶ Ibid., s. 180.

²⁵⁷ Ibid., s. 35.

²⁵⁸ Ibid., s. 191-192.

psykologisk behandling om barnets bästa kräver det.²⁵⁹ Utredningens förslag är att även följande ska inkluderas i FB 6:13a:

”5. en placering enligt 6 kap. 1a § socialtjänstlagen eller
6. val eller byte av skolenhet i anledning av att barnet placerats enligt 6 kap. 1a § socialtjänstlagen.

Beslut enligt första stycket 5 ska omprövas efter en månad.”²⁶⁰

Socialnämnden skulle på så vis ges möjlighet att besluta om både insatsen skyddat boende (genom placering enligt den föreslagna nya paragrafen SoL 6:1a) och val eller byte av skolenhet med endast en vårdnadshavares samtycke, om barnets bästa kräver det.²⁶¹ Utredningen menar att huvudregeln ska vara att rektorer även fortsättningsvis ska inhämta båda vårdnadshavares samtycke för inskrivning i skolan, men att det i det enskilda fallet kan vara motiverat att frångå denna ordning till skydd för barnets bästa.²⁶²

Information om var barnet går i skola ska kunna sekretessbeläggas gentemot vårdnadshavaren i enlighet med OSL 12:3. Konstruktionen av regeln i FB innebär att utgångspunkten är att båda vårdnadshavarna samtycker till placeringen i skyddat boende och att socialnämnden i annat fall kan fatta beslut mot en vårdnadshavares vilja. Utredningen bedömer att det i de allra flesta fall kommer att gå att få ett samtycke till placeringen från den vårdnadshavare som barnet ska skyddas från.²⁶³ I betänkandet beskrivs frågan om vårdnadshavarnas samtycke som något som inte blir problematiskt i praktiken, eftersom ”alla som utredningen talat med verkar utgå från att skolplikten går före inhämtandet av vårdnadshavarnas samtycke,”²⁶⁴ ett förhållande emellertid inte kan påstås vara bevisat då ingen källa till påståendet ges.

Möjligheten för en vårdnadshavare att ensam besluta om byte av skola skulle underlätta skolgången för barn i skyddat boende. Däremot kan utredningens slutsats att det i de allra flesta fall kommer vara möjligt att inhämta den andre

²⁵⁹ Se avsnitt 5.1.

²⁶⁰ SOU 2017:112 s. 31-32.

²⁶¹ Ibid., s. 31-32.

²⁶² Ibid., s. 217-218.

²⁶³ Ibid., s. 26.

²⁶⁴ Ibid., s. 215.

vårdnadshavarens samtycke problematiseras. Enligt förslaget presumeras det att vårdnadshavaren kommer lämna sitt samtycke och endast i undantagsfall ska socialnämnden gå in. En något oroväckande omständighet är att FB 6:13a enligt utredningen i nuläget används sparsamt och att det eventuellt finns en rädsla hos beslutsfattare att använda regeln.²⁶⁵ Myndigheter är således inte benägna att gå emot en vårdnadshavares vilja, trots att de getts legala möjligheter till detta till fördel för barnets bästa. Det föreslås därför i betänkandet att lagregelns tillämpning bör följas upp. Detta tyder på att utredningen, ovanstående citat till trots, har insett att vårdnadshavares bestämmanderätt tillmäts stor vikt på tillämparnivå.

Utredningen signalerar till myndigheterna att de som utgångspunkt ska hålla sig till vårdnadshavarnas vilja, men brister något i att på ett tydligt sätt markera hur viktig och grundläggande barnets rätt till utbildning bevisligen är. Barnets rätt till utbildning skulle kanske framträda tydligare om det istället stadgades att socialnämnden hade ett ansvar för att barnet omgående placerades i en skola i närheten av boendet. Detta skulle tydliggöra barnets rätt till utbildning under vistelsen på skyddat boende utan att ta ”omvägen” att begära ett samtycke från den vårdnadshavare från vilken barnet i många fall ska skyddas. Med en sådan ordning skulle skolgången kunna säkerställas som en första åtgärd, för att därefter informera vårdnadshavaren och försöka få till ett samtycke. I de fall det kan konstateras att barnet lever under skydd från en vårdnadshavare kan det ifrågasättas om det är önskvärt att samme vårdnadshavare ges möjlighet att exempelvis fördröja beslutet om placering i skola, då socialnämnden så långt som möjligt ska försöka inhämta båda vårdnadshavarnas samtycke.

Det finns dock flera argument som talar för att den föreslagna ändringen i FB 6:13a borde genomföras. Idag behöver vårdnadshavarna samarbeta eller få till en ändring av vårdnaden. Inget av dessa alternativ är anpassade till situationen för barn i skyddat boende. Att barnet ofta lever under skydd från just en vårdnadshavare omöjliggör i princip samarbete mellan vårdnadshavarna och att få till ett domstolsbeslut om ensam vårdnad kan dra ut på tiden.²⁶⁶ Samma argument som användes för att år 2012 införa

²⁶⁵ Ibid., s. 257.

²⁶⁶ Se avsnitt 2 och 5.

FB 6:13a kan användas för att utöka dess tillämpningsområde.²⁶⁷ Regeringen framförde 2012 att skilda åsikter bland vårdnadshavarna i en fråga inte per automatik innebar att domstolen skulle anse att tillräckliga skäl fanns för ensam vårdnad. Vad gäller interimistiskt beslut om ensam vårdnad förde regeringen fram att det inte är ovanligt att domstolen avslår en sådan begäran. Regeringen menade även att det inte kunde förväntas av en vårdnadshavare som nyligen flytt från en våldsutövande partner att orka väcka talan i domstol och genomdriva en domstolsprocess som kan dra ut på tiden, så tätt inpå separationen.²⁶⁸

Förslag: Rätt att bli mottagen i en annan kommuns grundskola.

Kopplat till möjligheten för socialnämnden att besluta om byte av skola mot en vårdnadshavares vilja är rätten att tas emot i en annan än sin hemkommuns grundskola. Utredningen föreslår att barn som bor i skyddat boende ska få samma rätt som barn i HVB-hem att enligt SkoL 10:25 mottas i vistelsekommunens grundskola. Detsamma gäller barn i skyddat boende som ska mottas i grundsärskola enligt SkoL 11:25. Kopplat till detta är utredningens förslag på en ändring i folkbokföringslagen, som innebär att vistelse i skyddat boende inte ska innebära att barnets bosättningskommun ändras.²⁶⁹ Trots fortsatt folkbokföring i sin hemkommun ska barnet på så vis kunna tas emot i vistelsekommunens grundskola. Vidare ska barnet, vid byte av skolenhet, få behålla sin plats i den grundskola som barnet tidigare gick i under fyra månaders tid genom nya bestämmelser i SkoL 10 och 11 kap.²⁷⁰

Regeln tar endast sikte på de situationer där barnet byter vistelsekommun och är en förutsättning för att det ska vara möjligt för barn som byter kommun i samband med att de kommer till skyddat boende ska kunna börja i en ny skola. Att folkbokföringsadressen kvarstår och boendet således inte blir röjt underlättar barnets skydd och möjliggör för barnet att gå i skola i närheten av sitt boende.

²⁶⁷ Se avsnitt 5.2.

²⁶⁸ Prop. 2011/12:53 s. 13-14. Se även avsnitt 5.1.

²⁶⁹ SOU 2017:112 s. 218.

²⁷⁰ Ibid., s. 219.

Förslag: *Barnansvariga personer på boendet och socialtjänsten införs.*

I betänkandet föreslås att socialnämnden genom en särskilt utsedd socialsekreterare ska följa barnets vistelse i det skyddade boendet genom exempelvis besök i boendet och samtal med barnet.²⁷¹ Detta ska förslagsvis genomföras genom att även barn i skyddat boende inkluderas i bestämmelserna SoL 6:7b-c. bestämmelsen SoL 6:7b anger för närvarande att socialnämnden noga ska följa barn i exempelvis familjehem²⁷² och att detta ska fullgöras genom regelbundna besök, samtal med den unge, samtal med den som tagit emot den unge och samtal med vårdnadshavarna. I paragrafens andra stycke anges att socialnämnden särskilt ska uppmärksamma bland annat den unges skolgång. SoL 6:7c anger att det ska finnas en särskilt utsedd socialsekreterare som ansvarar för kontakterna med barnet när barnet bor i bland annat familjehem.

Skulle även barn i skyddat boende omfattas av SoL 6:7b-c, skulle en utpekad person i form av en särskilt utsedd socialsekreterare således mer aktivt kunna identifiera barnets behov.²⁷³ Enligt förslaget ska även varje skyddat boende ha en särskilt utsedd barnansvarig som skulle ha till uppgift att ge information till barnet och sköta kontakten med socialtjänsten för barnets räkning, bland annat vad gäller barnets skolgång.²⁷⁴ Det anges i utredningen att många av de skyddade boenden som de besökte redan hade en särskilt utsedd barnansvarig person.²⁷⁵ Det är positivt att de skyddade boendenas ansvar för barn kodifieras i lagtext, samt av vikt att någon från socialtjänsten får ett särskilt ansvar för att tillse att barnets rätt till utbildning blir tillgodosedd. Skulle förslaget leda till en lagändring, kan det göra att färre barn ”glöms bort” när de vistas i skyddat boende, då en utpekad person från socialtjänsten skulle ges ett ansvar att aktivt se till att så inte sker.

²⁷¹ Ibid., s. 191-192.

²⁷² Samt jourboende, stödboende och HVB-hem. Se 6:7b st. 1.

²⁷³ SOU 2017:112., s. 204.

²⁷⁴ Ibid., s. 177.

²⁷⁵ Ibid., s. 177.

8 Slutsats

Denna uppsats har utrett innebörden av och ansvaret för rätten till utbildning för skolpliktiga barn i skyddat boende och huruvida regleringen till skydd för rätten till utbildning är ändamålsenligt utformad för dessa barn. Det har framkommit att den specifika situation som omgärdar tillvaron för barn i skyddat boende i dagsläget till stor del är oreglerad, men att det finns förslag som möjligtvis kan ändra detta förhållande.

Regleringen kring rätten till utbildning, som är en rättighet vilken har stor betydelse för barns fortsatta liv och utveckling, kan inte sägas på ett ändamålsenligt sätt säkerställa skolgången för barn i skyddat boende. Skulle SOU 2017:112 leda till de föreslagna lagändringarna, kan det dock antas att fullgörandet av skolgången för barn i skyddat boende skulle underlättas. Detta i den mån socialnämnden utnyttjar sina befogenheter att besluta om byte av skola trots bristande samtycke från en av två vårdnadshavare.

Det är önskvärt att förslagen leder till lagändringar. Skulle så inte ske, kvarstår emellertid faktum att den grundlagsstadgade rätten till utbildning går före vårdnadshavarnas bestämmanderätt. Kommunerna ska således fullgöra sitt ansvar att bevaka huruvida barn som bor i kommunen fullgör sin skolplikt och rektorer ska bereda plats åt barnen i kommunala skolor. Rätten till utbildning ska tillgodoses även om barnet vistas i skyddat boende, trots att genomförandet av rättigheten försvåras av denna omständighet. Samverkan mellan kommuner och olika aktörer inom kommuner förefaller vara en viktig pusselbit i säkerställandet av skolgången för barn i skyddat boende enligt rådande regelverk. Att det i större delen av Sveriges kommuner saknas rutiner för hur skolgången ska säkras är därför bristfälligt.

Enligt såväl internationell som svensk rätt stadgas en för alla barn lika tillgång till utbildning. I detta arbete har dock framkommit att tillgången till utbildning inte är lika, utan sämre för barn som bor i skyddat boende. Vid studier av rättsläget framstår det som att barn i skyddat boende har blivit bortglömda vid stiftandet av de lagar som ska säkerställa rätten till utbildning.

Källförteckning

Offentligt tryck

Författningar

Föräldrabalk (1949:381).

Regeringsform (1974:152).

Skollag (1985:1100)

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Folkbokföringslag (1991:481)

Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna.

Socialtjänstlag (2001:453).

Diskrimineringslag (2008:567).

Offentlighets- och sekretesslag (2009:400).

Skollag (2010:800).

Kommunallag (2017:725).

SFS 2017:1115 Lag om ändring i skollagen (2010:800).

Propositioner

Prop. 1975/76:170 Om ändring i föräldrabalken, m.m.

Prop. 1978/79:67 Mot barnaga.

Prop. 1985/86:10 Om ny skollag m.m.

Prop. 1990/91:18 Om ansvaret för skolan.

Prop. 1993/94:117 Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor.

Prop. 2004/05:136 Stärkt skydd för ensamkommande barn.

Prop. 2005/06:166 Barn som bevittnat våld.

Prop. 2006/07:38 Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor.

Prop. 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet.

Prop. 2009/10:232 Strategi för att stärka barnets rättigheter.

Prop. 2011/12:53 Barns möjlighet att få vård.

Prop. 2013/14:148 Vissa skollagsfrågor.

Prop. 2014/15:43 Utbildning för elever i samhällsvård och på sjukhus.

Statens offentliga utredningar

- SOU: 1963:16 Sveriges statskick. Del 1. Lagförslag.
- SOU: 1963:17 Sveriges statskick. Del 2. Motiv.
- SOU: 1963:18 Sveriges statskick. Del 3. Motiv.
- SOU: 1963:19 Sveriges statskick. Del 4. Bilagor.
- SOU 1975:75 Medborgerliga fri- och rättigheter: regeringsformen.
- SOU 1993:40 Fri- och rättighetsfrågor. Del A Regeringsformen.
- SOU 1993:40 Fri- och rättighetsfrågor. Del B Inkorporering av Europakonventionen.
- SOU 1996:115 Barnets bästa i främsta rummet.
- SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag.
- SOU 2017:112 Ett fönster av möjligheter – stärkt barnperspektiv för barn i skyddat boende.

Lagrådsremisser

- Lagrådsremiss: Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter. Stockholm 6 juli 2017.

Direktiv

- Kommittédirektiv 2016:99 Ett stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende.

Litteratur

- Bernitz, Hedvig. "Barns Rättigheter: Finns Fri- Och Rättigheter I Skolans Värld?" *Förvaltningsrättslig tidsskrift* 2011, nr. 2 (2011): 237-260.
- Danelius, Hans. *Mänskliga Rättigheter*. 5., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik : Fritze [distributör], 1993.
- Freeman, M.D.A. "Taking Children'S Rights Seriously." *Children & Society* 1, nr. 4 (1987): 299-319. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1099-0860.1987.tb00546.x>.
- Greenhill, Malin & Ulfsparré, Christina. *Mänskliga Rättigheter För Alla Och Envar*. 1. uppl. Stockholm: Norstedts juridik, 2007.
- Holmberg, Erik, Stjernquist, Nils, Isberg, Magnus, Eliason, Marianne, & Regner, Göran. *Grundlagarna : Regeringsformen, Successionsordningen, Riksdagsordningen*. 2., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik, 2006.

- Janson, Staffan, Jernbro, Carolina, Långberg, Bodil, & Allmänna barnhuset. *Kroppslig Bestraffning Och Annan Kränkning Av Barn I Sverige : En Nationell Kartläggning 2011*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna barnhuset, 2011.
- Kaldal, Anna. "Parallella Processer : En Rättsvetenskaplig Studie Av Riskbedömningar I Vårnads- Och Lvu-Mål." Diss Stockholm Stockholms universitet, 2010, Jure Förlag,, 2010.
- Kleineman, Jan. "Rättsdogmatisk Metod." I *Juridisk Metodlära*, red. Korling, Fredric & Zamboni, Mauro. Lund: Studentlitteratur), 2013.
- Lundgren, Eva & Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige. *Våldets Normaliseringsprocess*. Stockholm: Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS), 2004.
- Saldeen, Åke. *Barn- Och Föräldrarätt*. 7. [rev.] uppl. Uppsala: Iustus, 2013.
- Sandgren, Claes. *Rättsvetenskap För Uppsatsförfattare : Ämne, Material, Metod Och Argumentation*. 3., [utök. och rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik, 2015.
- Schiratzki, Johanna. *Barnets Bästa I Ett Mångkulturellt Sverige : En Rättsvetenskaplig Undersökning*. 2. uppl. Uppsala: Iustus, 2005.
- Schiratzki, Johanna. *Föräldraansvar I Välfärdsrätten : Om Vårnad, Vårnadstvister Och Barnskydd*. 1. uppl. Stockholm: Norstedts juridik, 2013.
- Schiratzki, Johanna. *Barnrättens Grunder*. Sjätte upplagan [reviderad och uppdaterad]. Lund: Studentlitteratur, 2017.
- Singer, Anna. *Barnets Bästa : Om Barns Rättsliga Ställning I Familj Och Samhälle*. 6., [omarb.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik, 2012.
- Volio, Fernando. "The Child's Right to Education: A Survey." I *The Child's Right to Education*, red. Mialaret, Gaston, 19-33. Paris: Unesco, 1979.
- Warnling-Nerep, Wiweka, Lagerqvist Veloz Roca, Annika, & Reichel, Jane. *Statsrättens Grunder*. 4., [uppdaterade] uppl. Stockholm: Norstedts juridik, 2011.
- Wilén, Emma & Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige. *Barn Som Upplevt Våld : En Handbok För Kvinnojourer*. Stockholm: ROKS, 2010.

Rättsfall

Europadomstolen, case relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium v. Belgium (Merits) meddelad den 23 juli 1968.

Europadomstolen, Leyla Şahin v. Turkey meddelad den 10 november 2005.

Kammarrätten i Sundsvall, dom i mål nr 1492-12 meddelad 2013-07-04.

Högsta Förvaltningsdomstolen referat, RÅ 2007 ref 43.

Övrigt offentligt tryck

Brottsförebyggande rådet, *Brott i nära relationer. En nationell kartläggning*. Rapport 2014:8. 2014.

Inspektionen för vård och omsorg, beslut från avdelning mitt 2015-07-02. Dnr: 8.1.2.-20644/2015.

Inspektionen för vård och omsorg, *Våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Slutrapport från en nationell tillsyn 2012-2013*. Art.nr: IVO2014-2. Utgiven: www.ivo.se, februari 2014.

JO:s ämbetsberättelse 2001/02 s. 397-399.

JO:s ämbetsberättelse 2000/01 s. 429-433.

JO dnr 1419-2004. Opublicerat beslut från 2006-01-25.

Skolinspektionen, *HVB-placerade elevers utbildning i kommunala grundskolor*.

Riktad tillsyn 2017. Dnr 400-2015:6587.

Skolinspektionen, *Undervisning vid hem för vård eller boende, HVB*.

Skolinspektionens rapport 2010:2. Dnr 40-2009:1790.

Skolverket, *Allmänna råd för arbetet med att främja närvaro och att uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro i skolan*. Skolverkets allmänna råd. Stockholm 2012.

Skolverket, *Frånvaro och ledighet*. Juridisk vägledning. Reviderad april 2013.

Skolverket, *Vårdnadshavares och föräldrars rätt till information och inflytande*.

Juridisk vägledning. februari 2012.

Skolverket, *Unga med skyddade personuppgifter*. 2011.

Skolverket, *Utbildning på sjukhus*. Skolverkets allmänna råd. Stockholm 2016.

Socialstyrelsen, *Fristad från våld – en vägledning om skyddat boende*. 2013.

Socialstyrelsen, *Kvalitet i skyddat boende. En enkätundersökning 2016*. Oktober 2016.

Socialstyrelsen, *Öppna jämförelser 2017 – våld i nära relationer*.

Socialstyrelsen, *Öppna jämförelser 2017 – våld i nära relationer – Guide för att tolka resultaten*.

SOSFS 2014:4 *Våld i nära relationer*.

Övrigt

Committee on Economic, Social and Cultural Rights, *General comment No. 11: Plans of Action for Primary Education (Article 14 of the covenant)*. 10 maj 1999.

Committee on Economic, Social and Cultural Rights, *General comment No. 13: The right to education (article 13)*. 8 december 1999.

Council of Europe/European court of human rights, *Guide on Article 2 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights. Right to education*. Januari 2016.

FN:s kommitté för barnets rättigheter, *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr. 1 Utbildningens mål*. Översättning från Barnombudsmannen., Stockholm, december 2012.

Höök, Johan. *Lagkommentar nr. 3 till KL 1:1*. Karnov. Hämtad 2017-11-22.

Jermsten, Henrik. *Lagkommentar RF 8:18*. Regeringsform (1974:152) 18 §, Lexino 2015-07-01. Hämtad 2018-02-22.

Lindqvist, Lotta. Anställd på Kvinno- och tjejjouren Ada. Sammanfattning av intervju genomförd 2017-10-09.

Regeringen, *Uppföljningsmöte om mäns våld mot kvinnor och ny utredare för barn i skyddat boende*. Publicerad 2016-11-29. Hämtad 2017-11-29.
<http://www.regeringen.se/artiklar/2016/11/uppfoljningsmote-om-mans-vald-mot-kvinnor-och-ny-utredare-for-barn-i-skyddat-boende/>

Sveriges Radio, *Barn missar skolgång när de bor skyddat*. Publicerad 30 juni 2017. Hämtad 21 februari 2018.

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=104&artikel=6728588>

Sveriges Radio, *Svårt för barn på kvinnojourer att fullfölja skolan*. Publicerad 2013-01-16. Hämtad 2018-02-19.

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=103&artikel=5408904>

Unizon, *Vårdnad, Boende och Umgänge*. Senast uppdaterad 2014-11-14. Hämtad 2018-02-21.

<http://unizon.se/mans-vald-mot-kvinnor/vardnad-boende-och-umgange>

Unizon, *Kvinnofridsbarometern 2017. En undersökning av kommunernas arbete mot mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer*. Juni 2017.

Vogel, Hans Heinrich. *Lagkommentar till 1985 års skollag 3:13*. Karnov. Hämtad 2017-11-24.

https://pro-karnovgroup-se.ezproxy.ub.gu.se/document/528606/3#SFS1985-1100_K3_P13